

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

XIV. Tres contractus, & census utriusque redimibilis examinantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

rati consular, vel sponder cum Cajo pro electione Caji 20. aureis, ut si eie ipsa non plus lucretur, quam perdat; vel quod eodem sererecidit, accersit Cajum assecurantem 10. aureis, dimidio scilicet pretio sponsonis, ut sic lucrati plus non possit, quam perdere; est autem assecurantis par conditio, qui lucrari tantum potest 10. & perdere tantum 10. igitur in assecuracione sponsonum, stante scilicet æqualitate periculi & spei, pretium iustum est dimidium pretii sponsonis, quod à te dumtaxat observatum fuisse memini.

209. ANTIM. Sed quæso, cum allatæ rationes contra prædictam sponsonem Salmanticensem sufficere videantur, exspecto ut oppositas rationes exponas, quibus prædictæ sponsonis iustitia demonstratur.

210. PITHANOPH. Nihil restat ampliùs; nam rationes, quæ adduci possunt, ad jam discussa capita referuntur. 1. quod contractus ille cum singulis seorsum iustus sit, expositus æquali lucro & damno; sed hoc reiectum est; nam initus tantum cum Titio, bono & sincero animo iustus est; ea tamen conditione tacite appositâ, ut cum aliis deinde non fiat; unde si deinde cum Cajo fiat, primus contractus iniustus evadit, id est non potest Vulpinus, illius vi, quidquam lucrari; reliqui verò contractus subsequentes absolute iniusti sunt. 2. Extrinseca circumstantia contractum non vitiat; unde cum unus contractus alteri sit extrinsecus, illum vitare non potest; sed responsum, & ab illo extrinseco aliquid refundi in Vulpinum, scilicet certitudinem lucris, & potiorum conditionem; utraque iustæ sponsoni repugnat. 3. Nulli ex 4. spondentibus fit injuria, volenti scilicet & minime invito; Responsum est, fieri injuriam etiam non invito, contra jus, & censeri invitos in ratione juris, licet forte in ratione facti inviti non essent. 4. Cuilibet ex 4. spondentibus T, C, M, S, Vulpinus dicere potest, quod mihi prodest & tibi non nocet, non potest rationabiliter impedire; igitur non es rationabiliter & jure ipso invitatus; Responsum, has sponsones Vulpino necessariò prodesse, & tribus ex illis collectivè necessariò nocere, acceptis scilicet quatuor ternariis disjunctim. 5. Si Titius, v.g. eligatur, Vulpinus solvet ipsi 20. aureos v.g. & quia lucratus est 60. cum tribus aliis, non potest dici, à quo illorum trium, C, M, S, 20. exigere debeat; cur enim potius ab uno, quam ab alio? Responsum est, Vulpinum illos 60. non posse exigere, nec etiam 20. quia iniqua fuit sponso ex parte sua, posse tamen Titium ab illo exigere 20. si velit, propter rationem adductam; quia fructu contractus, ille iuste gaudere non potest, qui fraudem induxit; licet alius, qui fraudem passus est, illo gaudere possit; sic enim jura decernunt, ut legi, ni fallor, apud Less. lib. 2. cap. 17. dubit. 5. ubi multa jura cum multis autoribus adducit. 6. Denique adducitur assecuratio terti, sed paulo ante responsum; nullum igitur restat argumentum pro iustitia prædictarum sponsonum, quod elisum à te non fuerit; utrum forte aliud novum habeas, libenter audiam.

211. ANTIM. Quid quæso aliud occurreret? gratissimum mihi accidit, quod breviter illa omnia argumenta in unum breviter congereris, subnexis etiam responsonibus; nec enim quod sciam, quidquam à te omisum est, addo tantum unum responsonem quinti argumenti si cui forte nimis grave videatur.

tur, Vulpinum teneri solvere 20. aureos Titio, cum quo hic eligatur, nec posse exigere à tribus aliis pro pretio sponsonis, ac proinde non modò lucrari non posse, sed necessariò perdere, propter rationem positam; mitius responderi posset, contractum tantum cum primo esse iustum (suppono enim sincere animo contraxisse) & tres alios iniustos; hoc autem posito, potest quidem perdere 20. aureos Vulpinus, sed potest etiam non perdere, unde sequitur lucris jaçtura, spei & periculi minor inæqualitas; nam si Titius eligatur, vel non eligatur; si eligatur, perdit Vulpinus 20. & nihil lucratur, cum à tribus aliis eligere possit; si verò Titius non eligatur, ab ipso eligere potest 20. sed quia Sempronius eligatur, 20. solvere tenetur; Vulpinus igitur nihil lucratur, nihil perdit; illi ergo sufficiat, quod nullum lucrum ex sua fraude reportet, & quod fieri possit, ut nullum inde damnum patiatur; dixi ex sua fraude, vel ab alia & dolo, nec enim industria dicenda est; cum labore, nec ingenio, addidit, opus sit; quis enim nescit? quis artem, aut peritiam aliquam ad præstandum desideret?

212. PITHANOPH. Sed cur etiam contractum cum Cajo secundo loco initus iustus non est? cum eadem sit illius & Titii ratio.

213. ANTIM. Quia Vulpini contractum cum incunctis potior est conditio; cum enim perdesse possit, lucrari potest; & Cajo est pejoris conditionis.

214. PITHANOPH. Sed quid tandem tu non enim hucusque quid sentias, dixisti.

215. ANTIM. Facile conjicis; revera contractum illum approbare non possum, quem tot rationibus refutatum esse video, & cui nulla ratio favet, quod cile non diluatur; de his igitur plusquam satis, ut vide sis, utrum aliud habeas, quod proponas.

216. PITHANOPH. Receptui canendum est, a longior congressus tibi gravis, aut molestus accidit, in proximè sequenti differemus de tribus contrariis & censu utrumque redimibili, ut vocant; si quid deinde ad hoc argumentum pertineat, & per temporis angustias liceat, discuti etiam poterit.

217. ANTIM. Bene est; utrumque argumentum mihi summo perè placet; sed paratus & benedictus accede; vale interim, & ubi commodum fuerit, redi.

218. PITHANOPH. Vale Antime, mei memorem amans, qui te cum multo favore, sine ultra vi redamo.

DIALOGUS XIV.

IN QVO

Tres contractus, & census utrumque dimidibilibis discutuntur.

1. PITHANOPH. Tempestivè accedo ad novum congressum, minime procrastinandum, ut te participem facerem colloqui lepidissimum, quod mihi fuit cum Doctore magni nominis, facie, ita & nomine tibi noto; vix enim à te discesseram.

juris vocant, dat etiam ejusdem dominium; quia scilicet mutuator suo nomine illa utitur; at si quis pecuniam acciperet, ut eam nomine illius administraret, eaque uteretur, non acquireret illius dominium, nec esset merum mutuum; hoc igitur diligenter observandum est in contractu societatis, dominium remanere penes singulos socios, sive partiale totius sortis, pro rata; sive totale partis collatae, in quo nonnulli incaute hallucinantur.

11. PITHANOPH. Multa quidem disputantur à Doctoribus circa hunc contractum societatis, quæ ad præsentem disputationem non pertinent; v. g. circa varios modos, quibus fieri potest, de quibus hoc loco minimè agitur; suppono enim illum tantum modum, quo aliquis dat mercatori suas pecunias ad societatem negotiationis, reservato suo capitali integro, quod tamen illi perit, si perit; & diviso deinde lucro, iusta proportionem; ita ut is etiam, qui operam & industriam confert, iustum operæ suæ lucrum & præmium consequatur; hunc autem contractum iustum & licitum esse omnia jura clamant; immo est de jure gentium; cum enim quilibet, modo ratione status id non sit veritum, negotiari jure valeat, atque ita vel lucrari, vel perdere possit; nempe, saltem ut plurimum, negotiatio, ut cum magna spe lucri, ita cum aliquo damni periculo conjuncta est, certe sive id per se, sive per alium suo nomine faciat, perinde est; nemo igitur negat, contractum societatis iustum esse, modo nullam iniquam conditionem illi apponatur; v. g. si socius ea tantum lege confert pecunias, ut nullum illarum subeat periculum, sed tantum lucrum referat; quod revera naturæ & rationi hujus contractus repugnat; ita Leotard. q. 31. qui n. 2. citat l. si non fuerit in fin. ff. pro Soc. Gloss. in c. plerique 14. q. 3. Bald. Castrenf. Roman. Dec. Gomez, Rimin. Plot. Gail. Felician. Francisc. Marc. Narbon. Lop. Rebell. Narr. Mantic. Ferrer. Hotman. Theodor. Balsam. item si de certa lucri quantitate conventum sit; pro quo citat Navar. Ugolin. Mantic. Cancer. Pistor. item si quis toti societati pecuniam credat, eo pacto, ut sorte salva, singulis annis certam pecuniæ quantitatem recipiat, quod in Catone Plutarchus reprehendit in ejus vita, & Cujacius ad African. tract. 7. ita Pistor citatus Leotard. n. 6. item si quis de suam pecuniam alteri, quem scit minimè negotiatum, quod repugnat etiam naturæ hujus contractus, ut rectè omnes observant, Leotard. q. 31. n. 55. citat Navar. Binsfeld. Avendan. Ugolin. Felic. Sigism. Scacc. Narbon. Justinian. Mantic. Itaque modo contractus societatis legitimo modo fiat, nec iniqua illa, quas obiter perstrinxi, conditiones apponantur, non est dubium, quin iustus ac licitus sit.

12. ANTIM. Rectè monuisti, multa esse, quæ à Doctoribus disputantur, de circumstantiis potius, quàm de substantia hujus contractus, quas facillè omitto, cum ad institutum nostrum non pertineant, vix tamen omittere possum celebrem illam inter Doctores controversiam, utrum scilicet finita societate, in qua unus pecuniam, alter industriam confert, sortem integram primus accipere debeat, lucro dumtaxat diviso.

13. PITHANOPH. Antequam ulterius pergas, unum obiter observa, scilicet, ut plurimum illum, qui operam suam & industriam confert, certo stipendio assignato, suam illam operam locare, quod deinde merito exigit, sive societas lucrum faciat, sive non faciat, modo per illius culpam, vel negligentiam non accidat.

14. ANTIM. Hoc sciebam; hinc socii ut plurimum factoris potius, ut vocant, quàm alterius loci adhibent operam ad negotiationem & collatae pecuniæ usum; quare loquor tantum de illo, qui operam & industriam suam confert ad societatem, pecuniæ loco; Itaque communis Doctorum sententia est, finita societate, sortem integram à singulis conferentibus prius detrahi, ac deinde lucrum dividi pro rata; hinc si fors pereat, nihil perit, qui operam suam dumtaxat contulit, modo illi culpa non pereat: ita Leotard. q. 31. qui citat 30. n. Salicet Richard. Fachin. Craver. Gail. Donzel. relic. Costa. Gratian. Azor, qui multos citat. Binsfeld. Filliuc. Bald. Castrenf. Navar. Oinot. Corn. Suet. Gibal. l. 5. c. 2. a. 6. n. 1. alios citat pro hac sententia, scilicet Cyn. Angel. Rosell. Pisarell. Tabien. vest. Cajet. & alios Summistas, tum etiam Theologos Bernardin. Castr. Palao. Bonacin. Sot. denique Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5. isti omnes volunt, pecuniam in societatem collatam illius esse, qui eam contulit, ideoque ejus damno & periculo perire; rationes porro pro hac sententia, quam communem esse, certum est, non desunt. 1. non est de mentis conferentis, ut suæ pecuniæ dominium in alium transiret, si aliter fieri posset, aliter autem fieri posset, negat. 2. si dominium in alterum transiret, ipsam periret; cum illi pereat, cuius est. 3. cum conferenti pereat, inde certò concluditur, illam sortem esse. 4. maxima inde absurda sequeretur, nam vel nullum fuit lucrum, vel aliquid lucri fuit; si primum, supponamus Titium contulisse 10000. annorum, & Cajus suam tantum operam; finita societate quilibet 5000. haberet; igitur Cajus lucraretur 5000. & Titius 5000. perderet; quod factum quàm leoninum est; si verò secundum, sit lucrum 6000. tota summa ex sorte & lucro erit 16000. quilibet 8000. competunt, unde Titius adhuc perdit 2000. & Cajus 8000. lucratur; quod quidem iustum sit, nemo non videt.

15. PITHANOPH. Hoc argumentum facile retorqueri potest; supponamus enim nullum fuisse lucrum; si Titius repetat 10000. ab eo collata, nihil quidem lucratur, sed nihil etiam perdit; cum tamen Cajus totam suam operam perdat, quod certe iniquum esset; nempe junus sociorum perit, alter nihil perdit; conditio igitur inæquivalet, quam tamen aequalem esse in societate oportet, propter has rationes, multi autores, iique celeberrimi contrariam sententiam defendunt, contrariam inquam illi, quam supra exposuisti; Leotard. num. 29. citat Accurs. Alberic. Covarr. Gibal. citat Conrad. Less. Mol. Delugo; quamquam Molina Delugo & Gibal. rem istam componere videntur.

16. ANTIM. Ad prædictas rationes non debellè responderem; si enim Cajus operam suam contulit, nihil ex illa prætere de potuit, nisi vel lucrum stipendium; stipendium jam rejecimus; cum locationem, non verò ad societatem pertinet; periturum nihil nisi lucrum prætere de potuit; at lucrum esse supponitur; igitur nihil est, quod prætere de; immo, hæc conditio tacita pacto imposita fuisse censetur; volo lucrum, si tamen lucrum erit; si enim non erit, nihil volo; si vero aliam conditionem apposuisset, quod cessante lucro, tantum illi stipendium assignaretur, quæstio est, & de hujus conditionis aequitate aliqui fortè dubitarent; equidem tamen suam operam locare potest stipendio, sed tunc

21 PITHANOPH. Hæc sanè conditio mihi maximè iniusta esse videtur; quia certum lucrum in quod incertum commutatur, debet esse minus; ut scilicet unum aliud adæquet; omnis enim permutatio æqualitatem quandam moralem posulat.

22 ANTIM. I. I. conditio, quæ apponi solet, non minùs iniusta est: officialis enim anticipatum lucrum solvit statim initio, singulis semestribus, quibus revocatur, seu confirmatur societas; quod reverà iniquum est: nam percipit fructus officii, quod nondum fructificavit: nec est, quod aliqui dicant, hoc compensari per obligationem, quam socius contrahit non dissolvendi societatem per sex menses, vel propter periculum amittendi sortem: nam officialis eadem obligatione tenetur, & eidem periculo subjacet: igitur par est utriusque conditio, cur ergo anticipata solutio? quam injustam esse, citati supra auctores censent.

23 PITHANOPH. Idem fortè de locatione dici posset, de censu, de cambio, & de aliis contractibus.

24 ANTIM. De censu haud dubiè idem tenendum esse, aliquis diceret: Dico tamen in omni contractu, in quo venditio aliqua intervenit, idem esse, sive ante solutio fiat, sive post: at census est species venditionis, ut dicemus infra: eno enim jus ad partem fructuum: item locatio, in qua emolumentum rei v. g. domus, agri: in cambio venditur non pecunia, sed traditio virtualis pecuniæ: at in societate nulla est venditio, cum socius suæ sortis dominium retineat. III. Conditio item iniusta est, qua scilicet idem officialis finira societate, teneturolvere singulis semestribus 6. in singula centena, donec solvat capitale, ut vocant: sed quo jure? non societatis, quæ dissoluta est: quo ergo nisi murui? ac proinde lucrum usurarium est, ut sæpe judicavit Rota, decisiones citat Lugo n. 83. Zacch. n. 307. ita censent Lugo & Zacharias citati, Gibal. n. 46 qui citat Filliuc. & Azor: adde Leotard. quæst. 31. num. 55. ubi citat Manent. Soc. Navarr. Toler. Firinac. Acorambon. Cyriac. Tiberium Castracan. Ugolin. Duard. si tamen debitor sit in mora culpabili, & lucrum cesset creditori, æquale lucro cessanti hic exigere potuerit, quod alius creditis compertit. IV. Conditio iusta est, qua socius ita pacificetur, ut si morte naturali moriatur, durante societate, sortis ipsa sit officialis: nempe ut magnum lucrum inde percipit, habeat periculo se exponere potest: præsertim cum intra terminum dierum præfixum possit alium substituere, cujus capite sstet. V. est etiam iusta, qua præscribitur, ut si societatem extinguere socius velit, 15. ante diebus renunciaret, coram eodem Notario: cuncta hæc iusta sunt, ut scilicet officiali tempus detur, ad inveniendam pecuniam. VI. Etiam iusta est, qua officialis tenetur fideiussorem sufficientem exhibere, quod in ipso mutuoliceat.

25 PITHANOPH. Ex dictis nonnulla corollaria facile deducere. I. Super officio commodari non potest institui societas: quia quilibet super re suam tantum, vel fructibus rei suæ contrahere potest, quod reverà est evidens. II. Non potest fieri societas cum eo, qui habet tantum titulum beneficii, non verò fructus: quia de fructibus tantum pacificetur: secus verò cum eo, qui habet fructus, non titulum. III. Non potest fieri societas cum eo, qui nullum habet officium, quod reverà na-

tura hujus contractus expressè repugnat. IV. Non debet fieri societas supra officii valorem, luxuria Pontificum: immo hoc repugnat naturæ ejusdem societatis: alioquin non esset societas super fructibus officii, qui diversi sunt pro diverso valore.

26 ANTIM. Pro utroque corollario habet Delugo num. 60. & 63. Si. V. lociet. num. 6. Lard. quæst. 23. à num. 57. qui citat Felic. Gebal. Zacchiam Scottiam, Azor, Navarr. Scacciam, Bonacin. Duard. & multas decisiones rotæ: Adde Gibal. à num. 38. qui præter præfatos auctores etiam citat, scilicet Angel. Rosell. Armill. Synter. Bernardin. uno verbo, licet nonnulli hos contractus damnare non audeant, consulendo tamen etiam negant, & ultro fatentur, in foro extremo illicitos & usurarios censeri: sic Azor, Bonacin. Filliuc. citati à Gibal. num. 40. sed in his præsumitur.

27 PITHANOPH. Hæc tamen præsumptio parum conducunt ad condendam controverfiam: putandam: supponimus ergo contractum societatis esse licitum, omnibus juribus consensum, ubi non vitia labe per se alienum, de jure gentium non parum utile, præsertim ad mercatum: ita terea constat, contractum alicuiusmodi licet in se consideratum, aut fidei iustitiam, etiam legitimam, juri naturæ & positivo consensum aliquando necessarium, etiam in mutuo, præsertim ad venditionem mercium & ad fidem publicam servandam: cuncta hæc constant ex dictis, & proinde hic supponenda: denique venditio inter alia majoris & probabilis pro certo minore esse non citat, modò pretium iustum sit, & rationi, juri, & omnibus legibus per se consentaneas: sic iactum est incertum, certo pretio emere quis possit; immo iactum alez; item fructus agri incertus, aut neque: porro in jure tres præfati contractus expressè approbantur, primus quidem l. 5. de iust. div. secundus verò l. in nave ff. loc. l. 1. §. 1. de p. pos. tertius verò l. nec en pito ff. de contr. emp. l. 11. ff. de hered. vel act. vend. l. 23. ff. de heret. item l. iactum reris ff. de act. emp. l. 8. ff. de contra. mpt. lib. 17. C. de usur. aliusque locum meris: his ergo præmissis, quid sentias audire dero.

28 ANTIM. Ex his quæ hucusque à me adducta sunt, facile conicere potuisti, quid de hac controverfia sentirem: Dico igitur, pactum inter contractuum bona fide iurum, licitum & legitimum, nec non ab omni ulcere labe immunis esse: sive tres illi contractus successivè, unus post alterum, sive simul & conjunctim, sive cum eodem, sive cum diversis fiant: Cum tribus diversis successivè fieri posse nemo negavit: cum eodem fiant successivè fieri posse nemo negavit, ut Pandect. de tutus, Azor, Rebell. Parlador. Felic. quæ citat Dian. tom. 1. tract. de contr. resolut. 30. & per eum Delugo num. 39. Leotard. quæst. 3. cum citat Raphaël. à Turri Gibal. cap. 2. art. 1. cum Panellam. Bald. Rosell. Barrio. Joan. à Capellan. Ugolin. Mantie. Cancer. Pist. sed quia hi loquuntur de contractu nudo societatis, subest illis, scilicet Arragon, Bannez, Ferdin. Petri. Antonin. Bernardin. Ablucen. Accur. Andree. Calderin. Anton. Gomez. Palac. Rubium. de Pernio, Mercat. Cajetan. & Conradus citati à Delugo cum eodem successivè fieri posse dicunt, simul negant denique qui rem pernam periculum teantur, Gibal. citat Host. victoriam, Pennas. Binsfeld. Philiaze, Malder. simul verò cum eodem

illa autem praxis quotidiana videntibus & probantibus viris peritis, & doctis & probis, ut Less. Navarr, Scaccia, Valentia restantur, non est parvum momenti; accedit, quod ex Adversariis præcipui Rebelle. Cajet. Victoria Azor, non audent hanc sententiam damnare, immo Azor quasi suffragari videtur, ac proinde Leotard, cum pro illa citat.

29 PITHANOPH. Sustine quæso, tot citationibus me obruis, ad rationes veniendum est, ut mutua dissertatione veritas elucescat.

30 ANTIM. Prudenter monuisti, nam supererat adhuc non contemnendus recentiorum manipulus: ut D. Bail. in tripli. examin. pag. 433. Busenbaum lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 14. num. 3. Amicus tom. 5. curs. Theol. disp. 24. sect. 2. num. 25. Tannerus 2. 2. disp. 4. quæst. 7. dub. 8. num. 208. Gordon. Theol. moral. lib. 4. quæst. 9. cap. 5. §. 2. Basleus verb. societas num. 4. Villalob. 2. p. tract. 26. difficult. 3. num. 5. Covarruv. variat. lib. 3. cap. 2. num. 4. Trullenc. lib. 7. in decalog. cap. 24. dub. 2. num. 1. Marc. Serra 2. 2. quæst. 77. art. 4. dub. 2. Tamburin. lib. 8. tract. 3. cap. 8. §. 3. n. 21.

31 PITHANOPH. Satis est, Antime, satis est, nihil restat ferè nisi ut cites Caramuel, Bauni, Escobar, aliaque hujusmodi nomina, hoc tempore adeo agitata & ventilata.

32 ANTIM. Quidni citari possint docti & eruditi autores, non video: qui licet forte in nonnullis bono animo paulò mitius scripsisse videantur, hoc certè non facit, quin sua, eaque maxima laude digni sint, pro doctissimis illis lucubracionibus, quibus Theologiam moralem illustrant; sed hic nec Panegyristam, nec Apologitum ago; unum dumtaxat non omitram, quod vide sis apud Less. citatum, scilicet hanc contrroversiam à Lovanienfibus accuratè discussam fuisse, & hanc demum sententiam communibus omnium votis probabilem & tutam declaratam. Sed jam ad rationes venio. Sit Titius mercator, cui Cajus det 100. aureos in societatem, addita assecuratione sortis, ac permutatione lucris incerti probabilis in certum minus; suppono autem iusto pretio tum assecurati sortem, tum lucrum incertum probabile, vel potius illius spem vendi; hoc posito probatur i. hujus triplicis contractus æquitas: Cajus potest alteri quàm Titio spem illam suam lucris majoris vendere, & ab altero etiam emere assecurationem, & hoc nemo negat; non Sotus, non Bannez, non Rebelle, non Azor, uno verbo nemo est, qui hoc neget; quia per se ipsum notum est; igitur Cajus Titio spem illam vendere potest, & ab eodem emere assecurationem.

33 PITHANOPH. Cajetan. & Conrad. citati concedunt ultro consequentiam, modo successivè id fiat; id est, per tres diversos contractus, quorum unus post alium fiat, Sotus tamen, Aragon & alii negant illam consequentiam.

34 ANTIM. Et hanc evidenter probo; quotiescumque aliquis vendit suum, & emit de suo rem vendibilem, & nulla lege positiva id prohibetur, alter vendere, alter emere potest, & hoc naturæ luminæ, naturæ notum est; sed Cajus vendit quod suum est, scilicet spem illam

illam, lucrum illud suum, non aliorum, prorata sortis à se collatæ; & Titius emit de suo, non de alieno; & hoc nulli legi positivæ repugnat, ut docebo infra in refellendis oppositis; igitur si Cajus vendere potest alteri, nihil obstat, quin Titio etiam vendat.

35 PITHANOPH. Dicunt, si eadem vendat, destrui societatem, & hanc transire in mutuum, cum Dominum sortis collatæ à Cajo in Titium assecurantem transeat.

36 ANTIM. Sustine tantisper; scio hæc ab iis, perperam licet opponi; perperam dico, cum utrumque falsissimum sit: quod nisi meridiana luce clarius me fiat, nullam unquam dictis meis fidem habere velim. II. Ratio hæc erit, contractus qui per se ipsum iustus est, & alium nullo modo destruit, eadem subnecti potest; sed contractus assecurationis sortis per se iustus est, ut nemo negat, nec destruit contractum societatis: igitur contractui societatis subnecti potest; idem dico de contractu permutationis lucris majoris incerti in certum minus: & loquor seclasa omni lege positiva, nulla autem hæc ænus fuit.

37 PITHANOPH. Majorem dabunt, sed illico negabunt minorem: immo inde palmare pro sententia opposita argumentum ducunt, quod repugnet uterque contractus societati, in qua, lucrum incertum, ita & periculum incertum esse debet, & socius non minus damno, quam lucro expositus est.

38 ANTIM. Probo igitur illam minorem; ille contractus societatem non destruit, qui illam necessarii supponit, quod est evidens: sed uterque contractus annexus supponit societatem, quod manifestum est: nam lucrum illud incertum, quod venditur, supponitur, incertum licet: cum sit obiectum illius venditionis: nec enim venditio destruit suum obiectum, sed transfert illius dominium in emptorem; at lucrum illud incertum quod Cajus vendit ut suum, oritur ex societate, vi cuius dominium illud, jus illud Cajus acquirit; igitur hic contractus supponit necessariò societatem: igitur non destruit illam, idem dico de alio contractu assecurationis: quia assecuratio sortis collatæ in aliquo periculo positæ propter negotiationem, cui addicitur, cuius dominium penes Cajum remnet, assecuratio inquam illa supponit necessariò sortem collatam à Cajo, ad negotiandum, remanente penes illum sortis dominio: igitur collatam ad societatem, igitur supponit societatem ipsam; quid quæso evidens est, nisi hoc evidens sit; nempe illi contractus non destruit societatem, quæcumque necessariò supponunt.

39 PITHANOPH. In hoc præsertim, saltem nisi fallor, hallucinati sunt, quod crediderint: dominium sortis transire in assecurantem; item quod hæc assecuratio non per novum contractum à contractu societatis omnino distinctum, sed vi ejusdem contractus societatis, tanquam conditio apponeretur, ad quam Titius adtingeretur; item quod certum lucrum vi ejusdem contractus societatis Cajo promitteretur; cuncta hæc à veritate aliena sunt, ut rectè mones.

40 ANTIM. Satis patet, quàm aliena; sed infra eorum argumenta diluam: jam verò pergo, & probo III. virtute primi contractus societatis, manet periculum sortis, & lucrum tantum incertum Cajus sperare potest, quid si ipse sua industria certus evadat, & sortis & lucris: an propterea ab illo

contractu discedere dicendus est: supponamus revelationem à Deo hoc scire, sortem scilicet tantam fore & lucrum certum, v. g. 12. in singula centena: quis ob id destrui societatem dicat? immo ante contractum, Deus hoc potest revelare Cajo: & posita illa revelatione, adhuc iuste contrahere posset & societatem inire: igitur certum per se tum lucris, tum sortis non repugnat contractui societatis: iusta scilicet, id est, quæ sine alterius injuria & damno obtinetur: sed tantum iusta, qualis esset, si Cajus sortem assecurat vellet à Titio, sine compensatione: & si exigens lucrum certum, æquale saltem lucro incerto probabili.

41 PITHANOPH. Hæc à re accipere gravissimum accidit; & jam video, quid Adversarii errorem induxerit, cum enim à contractu societatis certitudinem, tum lucris, tum sortis remota vellet, non distinxerunt iustam ab injusta: injusta esset, Cajo utrumque certum esse, cum Titio damnum at si Cajus minus lucrum certum expectat, dum Titius longè majus probabile sperat, nulla sit injuria Titio.

42 ANTIM. Prævertis IV. rationem: prope Cajus comparata sibi, iusto pretio, suæ sortis assecuratione, id est obligatione, quam Titius Titius, refundendi sortem Cajo, casu quo perit, & vendita spe sua lucris majoris probabilis, plus etiam pretio, nullam inferi Titio injuriam: hæc enim hic sortem assecurat, accipit tamen iustum pretium assecurationis: & licet etiam lucrum promittat Cajo, inde tamen refert longè majus probabile. v. g. in suam quisque sortem conferat 100. & sit probabile lucrum cuique suum 30. Cuius esset 15. de suo lucro probabili Titio modo assecurat sua 100. acceptat Titius, inde Titius sperat tantum 15. & est certus sortis, at Titius sperat, deinde vendit Cajus Titio volenti & iusto acceptanti 15. quæ sperat probabiliter, pro 5. certo conditio Caji est, ut sit certus sortis & lucris: & nihil aliud speret: Titii verò conditio est, ut bene speret de sorte, & probabiliter expectet 15. in singula centena: utra conditio tibi melior videtur? erunt, qui Caji, erunt qui Titii conditio nem opteat: nulla igitur Titio sit injuria per connexionem utriusque contractus, assecurat lucrum Caji, sed inde refert 15. in singula centena: promittit 5. certa, sed inde refert alia 15. viden, quam iusta sit compensatio? nullam igitur Cajus inferi injuriam Titio: igitur prædicti contractus cum primo illo conjuncti iniqui non sunt: igitur liciti & honesti.

PITHANOPH. Modò scilicet unus post alium fiat.

43 ANTIM. Jam descendis in sententiam Cajeran. expecta tantulum: jam jam illam etiam furabo, sed prius rationes, quibus hæc nostra demonstratur, exponendæ sunt. Si ergo V. ratio, societatis aliqua esse potest, in qua lucrum sit certum, immo constitutionibus Apostolicis roborata, sit enim quod officium in Romana curia, cui certi fructus competant, v. g. 10. in singula centenaria: potest Cajo super illo officio dare summam pecunie, ea legem in singula centenaria 10. habeat immo fidei iustum exigere potest: nec obstat quod fors illi percat, durante societate, ipsum mori contingat: quia ve-

tendere, quod viri probi intendunt, & quod iuste fieri potest; nec est, quod aliquis dicat, syngraphas nullam expressam mentionem trium contractuum facere, per fraudem & usuram palliationem; quia sufficit, communem esse omnium mentem ac sensum, hoc pactum ex tribus illis contractibus constare; ac proinde ex communi sensu, syngrapha illa eisdem implicitè continere censetur.

54. PITHANOPH. Iam verò ea tibi obiciam, quæ contra hoc pactum obici vulgò solent, quæ quàm facile sis soluturus, ex his quæ dixisti, conicio.

55. ANTIM. Permite, alias rationes prius adducam. Sic ergo VIII ratio, lucrum, quod Cajus refert, reducit ad iustum titulum; igitur iustum est; probò antecedens, nam consequentia certa est; reducit ad titulum societatis & negotiationis; sed hic iustus est ac de jure gentium.

56. PITHANOPH. Lucrum illud certum, quod Cajus percipit, reducit ad titulum venditionis, quia lucrum incertum majus, in certum minus commutavit; igitur non reducit ad titulum societatis.

57. ANTIM. Immo, nam ideo Cajus certum minus accipit, quia incertum majus cessit; hoc autem incertum majus solo titulo societatis nitebatur; igitur certum, quod incerti loco est, ad eundem titulum societatis reduci potest; hinc ratio, IX. cum enim societas subsistat, certè per annexos contractus non destruitur; subsistit autem, alioquin nullum lucrum percipi posset; quod scilicet illius dumtaxat titulo percipitur; quod meo iudicio plusquam evidens est: si verò societas subsistat, & annexi contractus per se iniqui non sunt, nec illiciti, nihil obstat, quominus cum ea conjungi possint; totum enim bonum est cuius singulæ partes bonæ sunt, nec alteram altera destruit: X. ratio sic hæc; contractus, qui passim apud catholicos initur, cum auctoritate Principis, approbatione Doctorum, iudicii senatus, bonorum omnium consensu, damnari non debet, etiam si aliquod fraudis periculum afferret, uti ostendunt Bartol. in l. *Quis sit fugitivus* §. *labeo* ff. de adil. edict. Tiraquell. l. 2. de utroque retract. §. *ultim.* n. 127 Navarr. consil. 4. de usuris. Binsfeld citatur q. 10. concl. 3. quibus adde Sa verb. contract. n. 4. in terminis, & alii recentiores; sed pactum trium contractuum est huiusmodi, quod passim in celeberrimis Europæ Provinciis celebratur; immo Lugduni, in qua civitate, teste Navarro, ab ipsa patrum memoria, hæc praxis viget; Prætor regius, quem conservatorem vocant institutus est, qui prædicti contractus integritati, & sic contrahentium indemnitati invigilet. XI. Præcipua vis commercii ubique gentium ex hoc contractu dependet, si ve quo vix fieri potest, ut mercatoribus ea pecuniæ summa suppetat, quam majoris præsertim mercaturæ ratio postulat, nisi eam aliunde à societatem ineuntibus accipiant; pauci autem cum his mercatoribus societatem inirent, quorum fidem compertam non habent, nisi fors facta rectaque servaretur, & aliquid lucri certi esset. XII. Lesius non contemnendis argumentis num. 32. persuadet, hanc contractus speciem, ad salutem animarum, viduarum, Pupillorum, ac totius Reip. utilitatem conferre; cum enim, his præsertim temporibus, rara sit occasio iuste collocandæ pecuniæ, plerique sanè ad usuras se converterent, nisi hoc genus licitum esset; accedit, quod ipsi mercatoribus longè commodius est, utpote qui longè majus lucrum inde sperant, & pericula spernunt, quibus sunt assuefacti, ut optime observat Leotard. cit. n. 15. immo assue-

ratio illa sortis magni fieri non solet; quia facis infideli est, & parum tuta, ut fere quotidiana experientia comprobatur, & docent frequentissimæ prædictorum mercatorum defectiones: hæc sunt potissimum rationes, omisiss aliis, quibus hæc sententia, non jam probabilis, quod nemo nisi temerè negaverit, teste Gibal. cap. 6. art. 1. n. 5. verum etiam certè probabilis, immo & probabiliter certa comprobatur; jam verò tutum erit, objectiones, ut vocant, proponent meum verò, solvere ac diluere.

58. PITHANOPH. Omnia fere adversæ partis argumenta ex his, quæ dicta sunt, huc usque penitus currunt; proponam tamen, ne quid in hoc congressu dissimulasse videamur; ab hoc initium ducò; contractus ille a securitatis & certi lucri destruitur contractum societatis; hic enim periculum sortis conspe probabilis lucri conjungit; ille verò periculum arceat.

59. ANTIM. Immo supponit, ut dixi; igitur non destruit; sicut contractus venditionis alienius rebus destruit contractum emptionis ejusdem antecedentis.

60. PITHANOPH. Primaria societatis proprietas singularis illius character est, ut socius æquè lucrum damni sit particeps, igitur illa conditio apponitur contractui, quia periculum removeretur, & securum lucrum, tum sortis accedit, prædictam proprietatem destruit; igitur & ipsum contractum.

61. ANTIM. Reverà si hæc conditio societatis apponeretur, ita ut vi societatis socius securus esset, & ab omni periculo liber, haud dubiè contractus societatis destrueretur, & mera fictio esset; at si id fiat, ut alterius contractus expressi, vel impliciti, qui societatem supponat, certè nullo modo destruitur locustas, cui hoc secundum pactum extrinsecum est; si prior emptio non destruitur per succedentem venditionem; neque in hoc est ulla difficultas; accedit, quod illa tantum securitas societati obest, quæ imposta est, ut supra fusi probavi; hanc autem iustitiam æquisissimam esse constat.

62. PITHANOPH. Illud argumentum, quod primo loco adduxi est fere omnium, qui pactum trium contractuum damnant; propono secundum, quod est Sorti; in hoc pacto, dominium sortis transeat in mercatorem asecurantem, quia de illa liberè disponere potest; igitur est verum mutuum; igitur lucrum, quod inde percipitur, usurarium.

63. ANTIM. Pernego, dominium sortis transire in mercatorem, sed tantum illius usum, ad negotiandum, nomine socii & suo; & si pecuniam illam ad alios usus convertat, haud dubiè socio injuriam facit, in quo nonnulli luculenter hallucinati sunt.

64. PITHANOPH. Quam injuriam? cum socius nullum inde damnum patitur, certus lucri & sortis.

ANTIM. Quid tum? quasi verò is mihi injuriam non faciat, qui rem mea utitur me invito, licet nullum inde damnum patiar.

65. PITHANOPH. Ita est; sed nunquid sub his contractibus non latent usuræ? saltem hoc modo, vi usuris aperitur; immo si hic contractus usuram arceat, nulla usquam usura est; quis enim pecuniam suam collocare non possit?

66. ANTIM. Immo via usuris intercluditur; nam enim hic modus licitus esset, multi ad usuras se converterent; utrum autem omnes usuras salvet, colligere potes ex dictis, & colligere ex dicendis; quam multos enim hucusque contractus usurarios damnamus; nonnullos etiam infra damnaturus; ad id potius quod dicis, neminem fore, qui suam pecuniam

collocare non possit, primò negandum est; multi enim non semper habent ad manum negotiatores; deinde autem non potest nisi ad negotiandum; secundò esse possit, multi sunt tamen, qui nolunt, cum enim negotio, non obstante assecuratione, multi sibi timent, ac proinde in periculis subiacent, multi sibi timent, ac proinde nequam pecuniam exponant, eam dant mutuo ad

67. PITHANOP. Multa Gibal. c. 2. a. 4. congestit argumenta contra usum fori Lugdunensis. 1. C. ius, qui dat Titio suas pecunias, non intendit tres illos contra Titio 2. exitum mar & dicit, se dare cambio. 3. Titio mercator in sua syngrapha nullam mentionem facit contra Titium. 4. lucrum in summa computationis nondum obtigerit. 5. finito termino, lucrum in sortem convertitur ad novum lucrum. 6. cum in sortem convertitur lucrum, nulla facta variatione negotiationis. 7. in syngrapha nulla fit mentio lucrum, sed cum sorte confunditur. 8. ut plurimum C. ius, sed cum sorte confunditur. 9. idem lucrum existit quocumque negotiatore. 10. Idem quoque lucrum existit, licet nulla negotiatio intercedat.

68. ANT. Hec facile diluuntur. 1. quidem quia C. ius intendit recte agere, id est, iuxta usum fori, quem docti & probi viri approbant, igitur implicite tres illos contractus intendit. 2. est modus interpretandi, vulgaris tamen, quo nihil aliud intelligitur, nisi usus illius fori. 3. Ex communi usu, hoc accipiendum est, & syngrapha illa tres contractus, iuxta usum fori implicat. 4. Lucrum in summa computationis, solvendum tamen praefixo tempore, quo debetur, exproinde debitum ex sorte & lucro constat. 5. Quod cum tota illa pecunia sit C. ius, quid in eam non sortem convertat. 6. Hoc totum iudicio prudentum peritorum curis fori, ut vocant, relictum, quid amabo æquis esse potest? 7. si mentio lucrum implicite, nemo enim dubitat, quin lucrum fiat. 8. Fallum est, hoc intendi à C. ius, & l. ceteris vix præparatur, nihil aliud significat, nisi usum fori, quem solentur, quia iustum lucrum à prudentibus & peritis taxatur. 10. Fallum est, nulla enim esset, nisi esset aliqua negotiatio. vides, quam facile hæc diluuntur.

69. PITHANOP. In contractu societatis jam æqualitas polita est; non debet igitur mercator socius nominare gravari; alioquin æqualitas tolleretur.

70. ANT. Hoc est potissimum C. ius, etiam argumentum, quod tamen facile solvi potest. 1. quia nimirum probat, nam nullo modo æqualitas tollenda est, si idem recipi ponitur, siue dum posita supponitur; igitur ne successive tres isti contractus possent, ac successive fieri posse, idem Cajet. docet; quamquam, ut dicam, quod sentio, minus consequenter, quam Sotus; quia ille contractus, qui continetur in iustis, siue alteri accedat, siue simul cum altero, iustus censendus est. 2. non tollitur æqualitas in contractu; sed additur alia, addito scilicet modo contractus iusto, nec dici potest novum imponi mercatori, sed novus contractus cum eum, in quo, iusto pretio vendit illam obligationem assecurandi sortem & certum lucrum. 3. non est, contrahere societatem eo pacto, ut mercator assecuratur sortem, aliud inita societate, contractum societatis inire; inita inquam prius rem, vel natura, ut vocant, primum haud dubie illi contractus, & naturam societatis destruit; alterum hunc eandem supponit, & hoc diligenter observant, ut est immo doctores illi, qui pro opposita senten-

tia citantur, ideo prædictum pactum damnant; quia supponunt, vi contractus societatis, obligari mercatorem ad prædictam assecurationem, vel transferi dominium sortis in assecurantem; utrumque falsum esse constat.

71. PITHANOP. Balsamon queritur in schol. ad canonem 17. concil. Nicæn. usuras prohibentis, falsa interpretatione in eo violatum fuisse, quod de certo lucro pactum fieret, & mercator sortem assecuraret; gloss. in c. plerique 1. q. 3. vult usuram in negotiatione committi, cum & pars lucri certi & assecuratio nem sortis socius exigit.

72. ANT. Balsamonis, hominis scilicet schismatici autoritas magni fieri non debet, nec vim canonis obtinet, qui usuras dumtaxat prohibet, quæ reverà ab hoc pacto ab sunt; præterea Balsamon non agit de societate, sed de mero mutuo, quo quis dat pecuniam suam alteri, cum certo lucro reddendo supra sortem; quis hoc non damnet? glossa aurem non facit jus, ut rectè monet Gibal. c. 3. a. 4. hic autem loquitur de contractu mutui, & nullo modo meminit trium contractuum, de quibus agimus; ita igitur huc sententia minime ad verlanitur, sed potius favet, ut c. per vestras 7. de donat. inter vii. & uxor. ubi statuit Innocentius III. dotem uxoris alii cui mercatori committi, unde salva sorte, aliquid lucri percipi possit, nisi enim salvam sortem Pontifex supponeret, pessimum sanè remedium propositum incommodo præscripseret; scio variè à variis hunc textum explanari, pro quo vide sis Gibal. c. 3. a. 2. vix tamen expositiones huius textus subsistunt, nisi propositus finis subsistat, dotis scilicet assecuratio.

73. PITHANOP. Unum est longè stilius, quod opponi potest; constitutio scilicet Sixti V. quæ incipit detestabilis, ed. ta anno 1586. die 25. Oct. br. In qua Pontifex declarat usurarias, & damnat omnes pactiones societatis, in quibus sort assecuratur, & certum lucrum statuitur.

74. ANT. Nonnullis non parum negotii hæc constitutio facessit; Lessius l. 2. c. 26. num. 33. vult non esse receptam in Belgio, immo nec vigere in Italia; idem testatur de Gallia G. balinus, cap. 5. a. 3. num. 5. Alii dicunt, Pontificem declarasse, illa tantummodo pacta in prædicta constitutione daminari, quæ jam per se iniusta & illicita essent; ita Filiucius tr. 38. c. 3. num. 59. cum post illam constitutionem passim huiusmodi pacta celebrentur, ut Lessius & Gibal. citati observant; hoc idem confirmat Comitulus l. 3. Resp. q. 12. num. 3. ex literis P. Tucci ad sedatis, qui id acceperat ab his, quibus cura condenda huius constitutionis demandata fuerat; Delugo demum disp. 30. n. 37. refert D. Cocceum Romanæ Rotæ decanum in una decis. Rom. societatis die 3. Jun. an 1602. concludere, huiusmodi bullam comprehendere solum casus ordinarios de iure communi, additis majoribus penis, quam decis. refert Cherub. in compend. Bull. ad bull. 45. Sixti V. hac postrema responsione prudenter stare possumus; quamquam ex verbis Bullæ, luculentus sensus exprimitur, prohiberi scilicet, ne quis societatis nomine, res, vel pecunias alteri ita tradat, ut fors ipsa salva sit, id est sub tali conditione huc contractui apposita; nempe contractum societatis hac lege iniri, iniquum est; addo Leotard. q. 31. n. 13. qui asserit in hanc Bullam hanc interpretationem & exceptionem omnino quadrare, pro quo citat Less. Azor, Ugolin. Malder. Scaccia, Marefc Bellon. Molfes. Narbon. Filiuc. Bonacin. Bernard. Justinian. Scott. Molin. Covarr. Lup. Duard.

75. PITHAN.

75. PITHAN. Nescio, utrum videris ea, quæ D. Raphael à Turri disp. 34. q. 10. a. n. 36. contrahujusmodi contractus habet, quos in societate dumtaxat cambiorum, ut legitimos admittit, & in aliis negotiationibus reprobat.

76. ANTIM. Vidi, non sine aliquo stomacho; statimque occurrit tertium illud, *Clodius accusat machos*; cum enim hic autor in suis cambus & recambus ea defendat ut iusta, & licita, quæ vix ullus stomachus concoquere valeat, & vix primoribus labris mutiunt nonnulli laxiorum opinionum autores; mirari satis non potui, cur contractus innocentissimus, usurarius illi videretur; variæ rationes in mentem mihi venerunt; sed prætermitto, ut ad rem ipsam veniam; quid enim tandem pro sua sententia, quam singularem vocat Gibal. c. 4. n. 4.

77. PITHANOP. Quid porro cenles de rationibus ab eo excogitatis; an forte alicujus robotis sunt?

78. ANTIM. Modici, haud dubiè, nihil enim fere assumit, quod falsum non sit. 1. asserit, in societate, per cambia nullum esse periculum fortis, quod ex natura sua muneri campfor subire non teneatur; sed qua facilitate hoc adstruitur, eadem negatur, & frequentius constat experientia, non rarè campfores jacturam facere pecunias; nec obest, quod pecunias socii cum suis admixtas habeat; quali verò aliis mercatoribus id etiam non competat; non obstat etiam, quod sublata pecunia, remaneat nomen & jus repetendi; quia si repeti amplius non potest, jus illud inane prorsus est. 2. dicit, vix unquam perire sortem, nisi aliqua sit campforis culpa; sed hac supposita, campfor citra ullam alicuram debet locio refundere; igitur per pactum alicuram, campfor ad id dumtaxat obligatur, ad quod jam tenebatur; negatur etiam primum antecedens; saepe enim fors perit, nulla morali culpa campforis. 3. vult, esse potius fidejussionem quam alicuram; esto, pactum obligans ad alicuram, non est iniquius illo, quod ad fidejussionem obligat; & si hoc non repugnat societati, nec illud etiam repugnabit. 4. Vult, pactum de certo lucro supponere mutuum; Hoc probasse debuerat; sed quod falsum est, verè probari non potest. 5. Negat, unico actu plures actus inter se discrepantes celebrari posse; contractum ex multis partibus constare posse, nemo nescit, & sunt totidem contractus equipollentes moraliter, quot partes discrepantes. 6. Negat etiam, venditionem in hoc pacto intervenire; quia hæc sine pretio stare non potest; sed quis non videt pretium; vendo lucrum majus probabile, pro certo minore; ten tibi pretium; vendit campfor alicuram, vel fidejussionem, pro parte lucris probabili; sed quæso oppone alia, hæc enim nullam difficultatem patiuntur.

79. PITHANOP. Huc tandè ventum est, ut dissertationem illam, quæ cum illo Doctore cujus supra memini, mihi fuit, discutiamus; finge quæso, me illius personam agere, dum pactum illud trium contractuum illius argumentis impugno; facile dilues; sat scio; non tamen inutile prorsus fuerit, hanc discussionem instituere.

80. ANTIM. Expecto impatiens, quid tandem dicturus sis, cum vix cogitanti mihi aliquid occurrat, contra sententiam huc usque propugnatam, quod jam tactum & rejectum non fuerit; sed incipe.

81. PITHANOP. Nihil nisi solers inventum est ad palliandas usuras; fingitur enim societas, quæ non est; hujus porro fictionis autor fuit Doctor quidam Bononienfis, cujus impulsu, Sorbona ab

Echio super his contractibus cõsultra est; quæ tamen non respondit, propter alia negotia, quibus distinebatur; unus Major Doctor Sorbonicus contractum illum approbavit, qui tamen nec approbati, nec defendi potest; tum quia est merum figmentum, tum quia unus contractus alium destruit.

82. ANTIM. Utrum fingas, nescio; scio tamen, illos non fingere, qui prædictos contractus inveniunt; est enim pactum reale, serium, non fictum & jocosum; illæ autem usuræ, quæ non sunt, non palliantur; nempe nulla usura hoc pactum inficit; Quid nescio quis Doctor Bononienfis hujus contractus autor & suggestor existerit, nihil ad rem; Echius Sorbonam non modò consuluit, verum etiam illius pacti iustitiam Bononiæ defendit, & ejusdem sententiæ Major Doctor Sorbonicus subscripsit, cuius sanè autoritas non infimo loco habenda est; quid dicis, unum contractum ab alio destrui, jam tamen non semel rejectum est.

83. PITHANOP. Dominium pecunie collatum societati à Cajo non transiit in Titium mercatorem; igitur si perit, Domino suo perit, scilicet Cajo.

84. ANTIM. Omnino, vi primi contractus, domini non perit, si perit; si tamen secundus contractus cedat, quo Titius sortem Caii affecuraret, idque præpretio; tunc reverà si perit, Titio affecuranti perit, id est eidem incumbit, tantumdem refundere.

85. PITHANOP. Per hunc secundum primum evertitur, cum diversis uterque voluntatibus constet; nam per primum, Cajo vult pecuniam suam exponere lucro & jacturæ; per secundum, vult illam salvam & tutam.

86. ANTIM. Cajo vult tantum per primum contractum, tradere suam pecuniam Titio ad negotiandum; monetur autem spe lucri, & licet videat inesse periculum, non propterea desistit licet quantum in se est, nolit jacturam fortis, quam tamen periculo expositam esse videt: ut occurrat huic incommodo, per alium contractum, præsto pretio, illius alicuram emittit; vult autem in hoc secundo contractu fortis alicuram; quæ voluntas nullo modo priorem contractum destruit, sed illi extrinsecus accedit: præterea non video, cur non possim habere voluntatem, non quidem oppositam, sed disparatam de eodem objecto; v. g. possum emere aliquid ab uno, & illud statim alteri vendere; quatenus emo, volo dominium rei à venditore in me transferri; quando vendo, volo idem dominium à me transferri in emptorem; secunda voluntas supponit priorem, tempore scilicet, vel natura; sic Cajo vult primò sortem negotiationi expositam cum periculo, & lucrum incertum ex ea futurum; tum vult affecurari à Titio id volente utrumque, sortem scilicet, & lucrum, idque iusto pretio; quid in his quæso est, quod probè ab omnibus non intelligatur? quis enim neget, alicuram illam esse pretio æstimabilem? item ipsam illam majoris lucri verisimilis? cur ergo utrumque iusto pretio adæquari non potest? igitur per accessionem secundi contractus primus non destruitur, sed intactus manet, ac virtute illius, Cajo lucrum refert, quod reverà injustum esset, si societas destrueretur; nisi hæc luce meridiano clariora sint, quid clarum esse, aut videri possit, reverà nescio.

cum pro ipso contractu; pecuniarius, cum pensio solvitur in pecunia, Vitalitius cum vita illius qui pensionem percipit, terminatur: de censu reservativo, nihil est quod dicam, cum ad presentem controversiam non pertineat; igitur de consignativo dumtaxat hoc loco disputamus; & primò quidem, seclusa omni lege positiva; ut videamus, quid liceat, quid non liceat; attento jure naturali; tum deinde condiciones per legem positivam appositae discutimus: itaque census consignativus est jus percipiendi certum redditum annuum, super re, aut persona alterius, legitime constitutum.

103. PITHANOPH. Sed an forte dici posset magis appositè causa illius juris, scilicet contractus ipse, quo jus illud creatur.

104. ANTIM. Nonnulli fusè disputant de hoc argumento; sed frustra, meo iudicio; quid enim refert, siue contractum ipsum definias, siue jus illud, quod ex tali contractu nascitur: differt autem à Feudo, & Emphyteusi; quia in his, dominium directum manet penes illum, qui pensionem annuam percipit; idem dico de locatione; item ab usufructu, quia usufructuarius rem naturaliter possidet, secus censuista; illum sic voco, qui pensionem percipit; præterquam quod hic certum redditum habet, ille incertum; differt etiam à pignore; quia fructus pignoris computantur in sortem, non verò in censu; item à venditione fructuum, qui sunt incerti, item à mutuo, in quo nihil supra sortem exigi potest.

105. PITHANOPH. Nonnulli addunt unum, quod omisit, dicunt enim, *jus percipiendi ex re frugifera*.

106. ANTIM. Hæc vox *frugifera* potest apponi, at licet omittatur, nullum propterea vitium definitio inde contrahit, ut rectè observat Gibal. post Leotard. q. 42. n. 8. si enim ex illa re redditus percipitur, hic haud dubiè ex illa provenit; igitur frugiferam esse oportet.

107. PITHANOPH. Quid si ex persona, non ex re? an propterea census non erit?

108. ANTIM. seclusa lege positiva, qua id prohibeatur, non video, cur ex persona percipi non possit, modò illa sit fructifera, id est, sua opera & industria id lucri faciat, cujus pars in pensionem debitam eat; nam multi sunt qui longè plus ex sua industria, arte, opera referunt, quam ex fundo, vel domo; quidni ergò census super re adeò fructifera constituitur? si tamen res illa omninò sterilis evadat, seu pereat, item persona inutilis ad lucrum, census haud dubiè perit; quia nihil est, undè prædictus redditus percipiatur; nihil, in quo census fundetur; sed de censu personali, nisi secus jubeas, paulò post agemus.

109. PITHANOPH. Justitia hujus contractus in dubium revocari non potest; præsertim cum Apostolicis constitutionibus innitatur, scilicet Martini V. Calixti III. Nicolai V. Pii V. Gregorii XIII. adde communem Christianorum usum; cum enim jus illud sit pretio æstimabile, non video, cur justo pretio emi non possit.

110. ANTIM. In censu non est pura & absoluta venditio; quod enim verè & absolute venditur, redimi deinde non potest, nisi primus emptor ultro consentiat, at in censu, censuarius, sic eum voco, qui pensionem solvit, potest redimere jus illud, quod censu sita sibi comparavit; restituta scilicet eadem sorte.

111. PITHANOPH. Quid quæso necesse est, ut sit ali-

qua res fructifera ex qua prædictus redditus percipitur; cum res illa, vel ille redditus non ematur, sed ad redditum undecumque proveniat.

112. ANTIM. Cum jus ad redditum Censuista hoc contractu sibi comparet, illum redditum esse cessante; alioquin nullum jus esset; igitur vel ex industria, labore, arte Censuarii, vel ex aliqua re fructifera nasci debet; si enim nihil est, nec perfructus industria, nec res ejusdem fructifera; undeque pensio illa solvetur?

113. PITHANOPH. Sice egregiè omnis ultro abstergi posset, nam qui dat pecuniam, dicit se mutuo non dare, sed ad censum; v. g. dat milia nummos alteri, is dicit à se jus emi ad pensionem annuam 50. numm. ann.

114. ANTIM. Quisquis hoc reverà fecerit, mutare primò non dicitur; quia mutator post deinde repetere sortem; cum tamen in hoc casu repeti non possit à Censuista; præterea, qui legem pecuniam suam alteri tradit, amens profectò nihil sciat hunc solvendo esse; vel quia ex bono proventus percipit; vel quia sua industria & arte id cile obtinere potest; igitur non video, cur hoc actum fieri non possit, seclusa scilicet lege positiva à prohi bente.

115. PITHANOPH. Sed posito, quod census trimque redimibilis sit licitus, seclusa scilicet lege positiva, certum mihi videtur, omnem mutuum in censum facile converti posse; dicit enim Titius Censuista qui dat 100. hoc pretio emi à se 106. post annum solvenda.

116. ANTIM. A nonnullis hujus pacti æquum ultro conceditur: eò tandem ventum est, Pithanophile; sed vides, esse merum ludibrium, & merum ajunt, palliationem mutui; nam quisquis dat mutuo 100. præfixo anni termino, transfert dominium hujus pecuniæ in mutuatarium; just tamen acquiritur repetendi 100. post annum; hoc pactum haud à simili ratione venditionem vocare possem, cum Titius acquirat jus illud, idque pretio tradita pecuniæ; videndum igitur restat, quo jure emat post annum percipienda, præfenti pretio 100. traditorum; an forte 100. anno 1660. adæquant valore 106. anno 1661. suppono enim nullum subiecti periculum, nullas expensas faciendas, & nulli laboris & operæ desiderari ad exigendum post annum 106. novum sanè venditionis genus, in quo, præter pretium traditæ pecuniæ, nihil apparet; quid enim amabo Titius emit illis 100. traditis? jus forte, in quies, ad repetendum 106. post annum; jus repetendi in justum; quasi verò 100. adæquare possint 106. præterea supponamus, esse merum mutuum; nunquid jus illud acquiritur, repetendi scilicet 100. igitur mutuum est emptio; quid monstri? quasi verò, mutua pecunia emam meam pecuniam; nec enim potest mutui ad rem, nisi simul ipsa res ematur; igitur dum 100. traditis, emo jus ad centum restituenda, emo pecuniam pecunia, eandem scilicet eadem; apagetur hæc monstra, aut saltem nugæ; nempe venditio supponit duo distincta; scilicet pretium & rem venditam à pretio distinctam; hic verò est solæ pecuniæ & illius creditum, quod reverà eadem pecunia emptum dici non potest.

117. PITHANOPH. Tenes igitur, census trimque redimibilem iniquum esse, seclusa etiam lege positiva; sed reverà multi refragantur; etenim contractus cum pacto de retrovendendo ad libitum utriusque licitus est, cur non census utriusque redimibilis?

præfixis terminis restituatur; v.g. Titius dat mutuò centum nummos Caio, eâ lege, ut singulis annis solvat 10. nemo neget, esse verum mutuum; ac proinde nihil posse percipi supra sortem; igitur prædictus contractus verum mutuum est, in quo mutuatarius singulis annis partem sortis solvit; igitur ubi fors adæquata est, si quid ultra exigatur, usura est.

133. *ANTIM.* Acutè omninò, hoc tamen argumentum contra omnem censum æquè militat; fa-teor, mutuū hac lege fieri posse, quæ sanè mutua-tario maximè faveat & mutuatori incommoda sit; præsertim si quinq; tantum ex 100. singulis annis hic repetere possit; sic enim intra viginti dumtaxat an-nos 100. solverentur, quis amabò hac lege mutuò daret? non nego tamen, hoc fieri posse, & in hoc casu, supra sortem, nihil exigi debere; at hoc idem materiale sub diverso formali esse potest, ut sic loquar; sic dum Titius dat mutuò pecu-niam Caio, à quo recipit pignus frugiferum, vel tradit eandem pecuniam, emitte ab illo idem pignus, utrimque est idem materiale, sed diver-sum formale, id est diversa intentio, diversum motivum, diversus contractus; quis enim neget, diversas esse voluntates, in utroque casu; in pri-mo Titius vult transferre pecuniam suam cum do-minio in Cajum, & acquirere jus repetendi, ac-cepto pignore, cujus fructus in sortem compu-tare intendit; in secundo verò Titius vult tradere pecuniam & nunquam illam repetere, sed illius loco rem illam acquirere; quis neget volunta-tem mutuandi differre omninò à voluntate e-mendi? itaque si Titius velit dare mutuò 100. hac lege, ut Cajus singulis annis solvat tantum 5. in sortem computandos, erit contractus mu-tui; si verò traditæ pecuniæ pretio vult emere jus exigendi 5. singulis annis, abdicato omni jure repetendi sortem; id est, si vult commutare prædictam sortem, in prædictum jus; reverà non est contractus mutui, ut constat; differt enim una voluntas ab alia; igitur & unus con-tractus ab alio differt: accedit, quod cum mu-tui contractus tali modo non fiat; licet enim per partes nonnunquam fors exigatur, ex pacto, non tamen per vigesimas tantum partes, seu vi-gesimas quintas; at in hoc contractu vix 100. datis emitur jus ad 4. annua; suppono enim justum pretium dari: & verò cum jus illud exigendi pensionem annuam sit pretio æstimabile, quod nemo negat, quæro, quanti sit jus percipien-di 4. annua; demus adæquari à 120. igitur tra-ditis 120. in pretium æquale & justum, justè emo jus illud percipiendi 4. annua.

134. *PITHANOPH.* Haud dubiè rem evicisti; sed fortè propter periculum palliati mutui, hic contra-ctus illicitus censendus est.

135. *ANTIM.* maximè discrepat à vulgari mu-tuo, in quo remanet jus repetendi sortem; cum tamen vi hujus contractus, repeti non possit; quem-admodum ille, qui vineam emit, pecuniam pro illa tra-ditam repetere non potest; nulla igitur mutui pal-liatio timenda est; hæc enim omnimodam ferè si-militudinem supponit, qualis reverà esset, si cogi posset Cajus ad redimendum; tunc enim esset mu-tuum palliatum; seclusa igitur lege positiva, cer-tum mihi videtur, prædictum contractum legiti-mum esse.

236. *PITHANOPH.* Rectè mones; & pruden-ter legem positivam secludis; puto enim per consti-

tionem Pii V. de qua infra, hoc contractus gene-prohiberi; sed antequam ad alia disputationem con-vertamus; quæro exte, utrum pensio, quæ ex cen-su personali percipitur, illà major sit, quæ per hu-m contractum innominatum statuitur.

137. *ANTIM.* Quis non videt, majorem esse v.g. Titius dat 100. nummos Caio in censum per-sonalem, morte Caii terminandum; pro directi Caii ætate & valetudine, pensio major, vel minor statuitur; ut in vitalitio; supponamus pensionem 8. annuorum esse justam; certè in alio contractu pensio justa adæquari debet pensioni justæ statutæ in censu reali, empto 100. nummis, quem eun-dem Cajus redimere possit, si velit, non tamen cogi ad redimendum; ac proinde hæc justa pen-sio erit 4. annuorum; in nostro contractu idem dicendum est, cum in utroque bona Caii hypothe-cata esse possint.

138. *PITHAN.* Scire aveo, utrum hoc pactum præ-dicto contractui apponi possit; ut scilicet illa pensio nunquam redimi queat.

139. *ANTIM.* Quis hoc vetat? seclusa scilicet lege positiva; tunc enim erit mera & absoluta ven-ditio; in qua, neuter retrocedere valet; idem pro-censu dictum esse puta; quid enim obstat? nisi pro-sus, nihil saltem obitare video; nemp; ut tradi-to justo pretio, hac lege prædictum alterutrum, ut redimi deinde, si nolim, non possit, in hac lo-ge jus ad partem fructuum ejusdem prædicti, vel ad pensionem annuam æquivalentem, traditio justo pretio, emo, ut venditor deinde si nolim, redimen-nequeat; quid enim amabò justius? quid æquum contractu venditionis absolutæ? unum tamen ob-serves velim; si pactum hoc contractui, vel censui apponatur, carius vendi jus illud, ad pensionem annuam; nempè obligatio illa qua venditor se obli-gat, ad nunquam redimendum, est pretio æstimabi-lis; igitur si jus ad pensionem annuam redimibile, nummorum vaneat centum nummis; jus ad eun-dem irredimibilem 120. v.g. justè vendatur; idem de contractu nostro dicendum est: sic in cen-su personali, jus ad eandem pensionem annuam 4. nummorum justè venderetur 50.

140. *PITHANOPH.* Cuncta hæc probe inter se conveniunt; unum addo, si per te mihi liceat, dicto scilicet, & non concessio, censum realem utrimque redimibilem, legitimum & justum esse, jus ad eun-dem pensionem annuam 4. nummum carius emen-dum esse, ut justum sit pretium, v.g. 120. eodem scilicet pretio, quo census realis irredimibilis justè emeretur; nam Titius præter jus ad prædictam pensionem, emit obligationem Caii, qui scilicet obligatur ad nunquam redimendum, si ve-lit idem Titius, in censu utrimque redimibili li; utraque obligatio æquali pretio æstimabilis est.

141. *ANTIM.* Egregiè, tanti est, cogi ad redimendum, quanti cogi ad non redimendum; & utrumque æquè molestum est; igitur æquè æstimabile.

142. *PITHANOPH.* Jam ad alia venio; si tu-men prius monuero, contractum illum, ut vocat, innominatum, quo emitur jus ad pensionem annuam in perpetuum, quamdiu scilicet venditor non redi-mit, ab aliis omnibus censum personalem dis-ci; scio, cur censum non voces, ut scilicet ab-ductæ definitioni consulas, in qua, census co-nstituitur super re frugifera, at in hoc contrac-tu, nulla res frugifera supponitur, & sola res

runt, esse pactum usurarium & hoc pacto addito, censum in mutuo converti. Leotard. q. 68. n. citat multos, Sot. Covarruv. Navarr. Cencium, Virgin. De Boccac. Lop. Felician. Roderic. Binsfeld. Mastrill. Hoiman. Duard. Justinian. Ugolin. Mantie. Petr. de Gregor. Rot. apud Seraph. decif. 1006. Gaill. Mainard, qui vult hoc exploratum esse. Adde Wadingum tract. de contract. disp. 6. dub. 8, §. 3. non de-erunt alii ex recentioribus, qui huiusmodi pactum illicitum putent, seclusa etiam lege positiva.

150 PITHANOPH. Multum, ne quid dissimulem, qui pactum illud iniquum esse dicunt; nulum tamen legi, qui oppositam sententiam, attento dumtaxat jure naturæ, temerariam, dampnandam, improbabilem esse dicat; unde perspicue deducitur, opinionem illam, quæ huiusmodi pacta damnat, certam non esse, sed tantum probabilem.

151 ANTIM. Rectè dixisti, opinionem illam, quæ censum illum realem utrumque redimibilem ab omni iure & iniustitiæ labe liberat, seclusa scilicet omni lege positiva, nullo modo dampnandam esse, sed esse verè probabilem: cum & præstantissimorum Doctorum autoritate nitatur, & firmissimis rationibus demonstretur; & ea, quæ contra opponuntur & opponi possunt, nullo negotio diluantur; dixi censum realem; nam de personali scus sentio; dixi, seclusa lege positiva; scio enim, huiusmodi pacta per constitutionem Pii V. prohibita esse; & ut ab autoribus incipiam, in tibi satis longum illorum Elenchum, qui huiusmodi censum approbant. Major in 4. dist. 15. q. 43. & 44. Gerson de contract. prop. 19. Gabriel in 4. q. 12. a. 2. concl. 4. Conrad. de contract. q. 84. Malderus 2. 2. d. 230. tract. 5. c. 5. dub. 11. Tanner. 2. 2. d. 4. q. 7. dub. 4. Less. lib. 2. cap. 22. dub. 10. Salas de cens. dub. 25. Joan. Medin. quæst. ult. de cens. seu q. 15. de usur. dub. 2. & 5. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 22. punct. 6. & quæst. 25. punct. 2. Molin tract. 2. disp. 377. Laym. lib. 3. tract. 4. cap. 18. num. 5. Lugo, disp. 27. n. 122. & disp. 26. num. 102. Castro Palao. disp. 6. punct. 24. §. 4. num. 2. Gibalio. l. 6. c. 6. a. 27. confect. 3. Frideric. Martin. de iure cens. c. 6. n. 248. Diana part. 3. tract. 5. resol. 75. Leotard. quæst. 68. n. 4. pro hac eadem sententia citari possunt cill omnes, qui præter jam citatos, approbati contractum cum pacto retrovendendi, ut Covarruvias l. 3. variat. c. 9. qui citat Alexandr. Immol. ut paria sint, inquit, contrahentium iura; item Tiracquell. tract. de retract. convent. gloss. 2. n. 70. 71. & c. Azor p. 3. l. 8. c. 12. Joann. Baptist. Lup. citatus à Leotard. n. 5. Cajetan. in sum. V. venditio Toletus in sum. l. 5. c. 45. qui citat Sotum Butenbaum l. 3. tr. 5. c. 3. dub. 9. Rebell. de oblig. p. 2. l. 10. q. 8. licet q. 7. negare videatur; Sylvest. V. usur. 2. q. 19. Bauni lib. 1. de contract. q. 20. Gordon. Theol. moral. lib. 4. q. 7. dub. 3. Amicus tom. 5. disp. 32. sect. 5. n. 75. Trol. tom. 2. lib. 7. cap. 20. dub. 24. Bonacina disp. 3. quæst. 2. punct. 7. §. 1. n. 4. Tannerus citatus n. 128. citat Aragon. q. 78. a. 4. Ancharanus. consil. 30. Bann. 2. 2. tom. 2. q. 78. a. 4. dub. 2. vult, pactum hoc esse licitum, modo pretium iustum sit, & non obligetur persona venditoris, sed tantum res, super qua census est constitutus; quod certè minus favet venditori; idem ex Orellan. & communi Thomistarum docet Petr. Ledesm. in sum. p. 2. tract. 8. c. 24. concl. 4. Hinc Valentia, Salas, & alii castigant Covarruviam, quod admittat hoc pactum in emptionibus aliarum rerum, damnet verò in emptione census; sunt enim repugnantia Emmanuel Sa non audeat hoc asserere, scilicet propter Bullam Pii V. Gregorius de Valent. supra

citatus asserit, hanc sententiam, quæ censum utrumque redimibilem adstruit, seclusa scilicet Bulla Pii V. à multis Theologis Romæ an. 1581. in consultatione cuiuspiam interfuit, ut probabilem approbatam fuisse nonnulli ex supra citatis ut Lessus & Leonardus v. riorum esse dixerunt; habuerunt etiam ex l. quod finit q. 22. ff. de ædilit. edict. & ex c. ille vos de pig. cent. & Panorm. ibi.

152 PITHANOPH. Iustum pretium habet dubiè suppositis; ut autem iustum sit, non credis, opinor, censum ad nulum dumtaxat emptoris, & censum utrumque redimibilem æquali pretio emi possi nempe majus pretium census utrumque redimibilem postulat.

153 ANTIM. Haud dubiè; nempe illa obligatio, quæ venditori Cajo imponitur, ad redimendum censum, ubi primum Titius emptor voluerit, est pretio æstimabilis; sunt autem quatuor pacta directæ: primum est quo neuter, altero invito redimere possit; secundum, quo Cajo venditor, vel censuarius redimere possit, etiam invito Titio emptore; tertium, quo Titius invito Cajo, quartum, quo uterque invito altero; secundum pactum maximè favet Cajo venditori, tertium emptori, primum & quartum æquè utrique favent; igitur si secundum pactum at, pretium minimum erit, si tertium, maximum; primum & quartum medium, idem igitur pretium census est, si utrumque redimibilis sit, si utrumque irreducibilis, ut citati auctores prudenter observant.

154 PITHANOPH. Ubi verò Cajo censum cogitur censum utrumque redimibilem, vel ab emptore tantum redimibilem, quo amabò pretio redimetur?

155 ANTIM. Non nemo putat, minore pretio redimendum esse, quam vendiderit, v. g. si iusto num in censu utrumque redimibili, vel utrumque irreducibili emit 25. vel 30. illud iusto redimet tantum 20. id est eodem pretio, quo vendidisset in censu venditore tantum redimibili; ego tamen existimo eodem pretio redimendum, ut venditum sit, vel potius quo tunc venderetur; quia cum illud pluris æstimeretur propter obligationem à venditore contractam, ut carius emitur, ita carius redimetur; nam idem manet; igitur si emitur 25. quanto citi æstimatur, etiam 25. redimendus est, neque in hoc ulla est difficultas.

156 PITHANOPH. Sed quæso, exponere rationes quibus æquitas huius contractus, seclusa scilicet omni lege positiva persuaderetur; nec enim credi debet hæc temerè à te adstrui.

157 ANTIM. Crede mihi, iis rationibus huius pacti iustitia demonstratur, quæ rem omnino constanter. 1. illud pactum, quo census utrumque redimibilis statuitur, non tollit rationem census, nec illius turam destruit, nec etiam cum illa ullo modo pactum census enim est ius ad pensionem annuam in re aliena fructifera constitutum; illud autem ius, de quo agimus, emptione ac iusto pretio acquiritur; igitur ve accedat pactum de redimendo, si ve non accedat, cum sit aliquid merè extrinsecum, idem permanet, iusto pretio comparatum; igitur pactum illud prædictum ius non destruit, nec illius emptioni repugnat.

158 PITHANOPH. Per id census destruitur, per quod in mutuum convertitur, sed in mutuum convertitur per accessionem huius pacti; igitur per illud pactum census destruitur.

159 ANTIM. Concessa majore propositione, ego minorem: emptio quippe differt à mutuo.

ex dictis; quidni enim iusto pretio emi possit illa obligatio, quæ pretio æstimabilis est: vel potius mutuum & parous sibi invicem pacto imponere: Consequenter per se nota mihi videtur; quid neminem censu licite vendi possit, iis legibus, quibus res alia venduntur.

172. PITHANOPH. Propter usuræ periculum; sed, inquit, in aliis venditionibus, quæ hoc pacto fiunt, haud minus periculi esse videtur.

173. ANTIM. Recte opponis simul & reponis; accedit, quod periculum illud proximum non est, ut pater; nec est, quod aliqui usuram palliatam esse præsumant; nam non ita facile præsumendum est. Sic ratio. Si facultas redimendi, quam venditor retinet, non pugnat cum isto censu, nec ipsi repugnat, eadem sane censui non repugnat facultas retrovendendi si emptor illam retinuerit. 8. Layman citatus lib. 3. tract. 4. c. 18. asserit, in Germania passim à viris probis & doctis institui censum utrimque redimibilem; quis autem dicat, tot viros probos in errorem inductos fuisse, inter præsertim morali, pro qua, seculæ definitione Ecclesiæ, usus & praxis prudentum & proborum hominum ultimum facit? 9. Cur amabo in re merè temporali, non possum pacisci de meo iure, & ita convenire cum alio, ut eruat illud, retenta utrimque facultate; ego redimendi, ille retrovendendi; seculæ scilicet lege positivæ; si juris mei sum Dominus, cur de illo ita disponere non possum? 10. Potest Titius censuista imponere alteri tertio obligationem redimendi censum, modo obligationem illam impositam iusto pretio compenset; igitur eandem Cajo censuario imponere poterit; nec dispar ratio offerri potest. His rationibus facile inducor in eam sententiam, ut omnino existimem, seculæ omni lege positivæ, censum utrimque redimibilem licitum esse.

174. PITHANOPH. Nonnulla obijciuntur, quæ facile uti spero, à te diluentur; & primo quidem aliqui dicunt, censum utrimque redimibilem ad mutuum accedere.

175. ANTIM. Non repetam, quæ supra dicta sunt; jam enim ostensum est, quantum discriminis censum inter & mutuum intercedat, illud tamen prætermittam, quod habet Valentia postea; scilicet, in mutuo, obligationem refundendi sortem orti tantum ex eo, quod illam prius mutuatarius acceperit; at verò in censu, obligatio reddendi pretium, non oritur ex eo quod acceptum fuerit, sed quia redimimus jus, quod venditum ante fuerat, ac proinde illius pretium dandum est: immo in hac redemptione census, non redditur fors, vel capitale, propriè loquendo, sed illius pretium.

176. PITHANOPH. Sic facile palliantur usuræ, & hoc vehementer urgent oppositæ sententiæ auctores.

177. ANTIM. Ubi est vera emptio & venditio, nullam est mutuum; quod autem census sit venditio, ex ipsa definitione constat; & quid censum inter & mutuum discriminis intercedat, abundè à me ostensum fuit, vera autem ac germana venditio pallium usuræ, vel mutui esse nequit; quia palliatio, ut vocant, dicitur fraudem & fictionem; sic cambium fictum, est cambium fictum, seu palliatum, quia fingitur translatio virtualis pecuniæ, & solutio alibi facienda, licet in eodem loco cum usura fiat: non diffiteor quidem, fraudem & malam fidem inirepere posse; sed hoc etiam aliis contrafactibus iustis ac legitimis commune, v.g. testamentis, donationibus &c. Quid porro hæc ad moralem Theologiam? qui dat sua responsa in foro conscientie, in quo bona interrogantis fides

semper supponitur; cum illius verbis & confessione standum sit; census igitur utrimque redimibilis hoc nomine damnandus non est, quod eo aliqui male ut possint, cum etiam nonnulli Sacramentis male utantur.

178. PITHANOPH. Si pactum istud licitum est, omnis usura facile salvati possit, nec ullus amplius esset contractus usurarius; quod reverà sacri Canonibus omnino repugnat.

179. ANTIM. Crede mihi Pithanophæ, numeræ adhuc fraudes & artes corradendi iniquæ pecunias superfluent; innumeri modi & casus sunt, quos Theologi morales discutunt & damnant, nulla igitur est consequentia: hæc duo pactum contrarium & census utrimque redimibilis sunt licita, seculæ, scilicet omni lege positivæ; igitur nullæ usuræ; falsa est, inquam, hæc consequentia, cum numeris ferè tituli iniqui adhuc tectent; hinc forte peræ pretium est, licitis ab illicitis distingueret, homines ab errore abducere, & docere modum, quem si adhibeant, iuste agant; laudabile est, inquam, honestum & iustum verum usum homines docere, ne iis abutantur, nec minus forte periculum est, si id faciant, quod illicitum esse putant, licet bonum sit, quam ne id agant, quod reverà malum est, modo si malum esse putant, id quod bonum est, id faciant, reverà peccant; non tamen peccent, quando id faciunt, quod licet malum sit, bonum esse putant, modo scilicet per ignorantiam involentem, malum esse nesciant.

180. PITHANOPH. Unum paulò diffini illud oppono; census personalis utrimque redimibilis continet mutuum palliatum; igitur & census talis utrimque redimibilis; das ultro antecederet; consequentia probatur; quia eadem est ratio unius, quæ alterius.

181. ANTIM. Nego eandem esse rationem, sed manifestum discrimen est. 1. Juxta illud modum explicandi Eminentiissimi Delago, in personalis nulli sunt fructus, quorum pars emi possit. 2. In reali, res ipsa, super qua census constituitur est, perire potest; si autem perit, census etiam Titio perit; nec Cajo ad quidquam teneretur; Res illa potest distrahi, sublevari, &c. tunc autem ab onere solvendi censum Cajo immunis relinquitur; at verò hic census personalis nihil tale habet; immo nihil habet ex parte objecti, per quod à mutuo palliato distingatur; loquor enim de utrimque redimibili.

182. PITHANOPH. Negari non potest, quia Titius in censu reali utrimque redimibili, mutuum palliatum intendere possit; & hoc in casu, rema negat, pactum usurarium esse; sed quid quid intercedat, idem est pactum; igitur semper usurarium.

183. ANTIM. Quasi verò, bonum obiectum prava intentio vitare non possit; actus nostri obiectivam, seu materiale bonitatem, vel moralitatem ab obiecto ducunt; formalem verò à motu, à fine ab intentione; quid ergo mirum, si pactum ex natura sua honestum, mala intentio vitare possit; ac proinde si quis pactum illud nostrum extrinsecus adhibeat, ut intentioni mutui, quam intrinsecus habet, serviat, haud dubie peccat, & iniqua illa intentio usurariam notam in pactum illud transfundit.

184. PITHANOPH. Hoc ipsum est, quod passim vobis obijciunt, solam scilicet intentionem sufficere, ut quis à peccato liber sit. sic enim censum personalem utrimque redimibilem licitè adhibere possim,

nia mutuata sub schedula obligatoria, census obtentu, lucrum refertur quasi verò manifestum discrimen non intercedat; nempe in censu pecunia ad censum data non est amplius dantis, cum tamen in praesenti casu, in quo datur sub schedula obligatoria, secus accidat.

191. **ANTIM.** Miror hæc ab eo dici, qui rem hanc intelligat; nam census, de quo hic agimus, mutuum excludit, à quo tamen non differt, quod in censu, dans pecuniam, illius dominium transferat in accipientem, secus in mutuo; quod quàm falsum sit, illi omnes sciunt, qui rem intelligunt: unum igitur pro responsione adequata & plana suggero; scilicet mutuum supponi à Domino Doctore, quod tamen à censu abest.

192. **PITHAN.** Hæc una responsio reliqua omnia ab eodem opposita diluit; quia scilicet supponit semper, mutuam pecuniam, non censum venditum, & exigi partem lucri, quod mutuatarius fecit, ex eadem pecunia; hic autem Doctorem Angelicum, D. Hieronymum, & caput *naviganti* citat; sed quorsum hæc? cuncta hæc in mutuum cadunt, quod nullum jus lucro ex pecunia mutuata factio tribuit: deinde casum proponit: Do, inquit, Titio mille nummos mutuo, ad emendum triticum, quod deinde vendit duobus milibus, aucto annonæ pretio; querit, an possit partem lucri exigere: sed facile responderetur, non posse; quia pecunia mutua nullum fructum producit; tum dubitare videtur, utrùm ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, aliquid accipi possit, supra sortem; sed in hoc nulla est difficultas; & quisquis hoc negat, serio loqui non videtur. Hæc sunt, quæ contra censum utrumque redimibilem D. Doctor opposuit; vides, quàm facile solvantur.

193. **ANTIM.** Nonnulli Heterodoxi, ut Salmasius, Hormannus, aliique contra censum scripserunt, quasi quid usurarium esset; hic sanè trito proverbio locus esset, Clodius accensat Mæchos, ipsi usuram licitam esse volunt, quod est hæreticum, & censum damnant, Apostolicis Constitutionibus firmatum; sed rationibus adeo debilibus pugnant, ut eas refutare Gibalnum puduerit; Leotardus q. 43. hoc munere defunctus est.

194. **PITHAN.** In his tempus diutius terere opera pretium non est, antequam huic congressui finem imponamus, nonnulla ex te querere decrevi; primum est, utrùm census personalis sit licitus?

195. **ANTIM.** Personalem jam supra in varias species distinximus; nam vel est merè personalis, vel in personæ industria & arte constitutus, & hic vita, ut plurimum, censuarii terminatur; quamquam illud pactum apponi queat, ut à venditore redimi possit; sed esset, quod quis in eo prudentiam desideraret, si huiusmodi censum redimeret, intra aliquot annos terminandum; emptor verò venditorem cogere non potest, ad redimendum, quod injustum esset; ut videre est in censu vitalitio; sed de hoc censu jam supra egimus, & illius æquitatem ostendimus; immò hunc dumtaxat verè personalem agnovimus, in re scilicet fructifera constitutum; alius est perpetuus, nisi à venditore redimatur, quod sanè in ejus potestate positum est, nisi pactum apponatur, quo sit omnino irredimibilis; hunc autem, ut iustum jam approbavi, modò iustum sit pretium; quid ni enim jus ad pensionem annuam iusto pretio æquare possit? nec enim infiniti aut disparati valoris est; à mutuo verò toto cælo differt, nam mutuator jus repetendi sortem semper retinet, secus verò censuista: vis Auctores, qui census personalis æquitatem agnoscunt & pro-

bant, ecce tibi: Conrad. de contract. q. 79. & 72. Sotus l. 6. q. 2. a. 1. Covarr. l. 3. var. c. 7. n. 3. Binsfeld q. 10. concl. 1. in cap. in civitate, de usuris. Less. c. 22. dub. 4. Valent. 2. 2. d. 5. q. 12. par. 2. Bannez 2. 2. q. 78. tr. de cens. dub. 1. concl. 1. Reginald. l. 25. n. 431. Bonacin. disp. 3. de restit. q. 4 n. 3. Roderic. l. 1. de restit. q. 4. n. 37. Graff. p. 1. 2. c. 118. n. 16. Aragon. 2. 2. q. 78. Filiuc. tract. 33. n. 2. 9. Malder. tr. c. r. dub. 1. Mossel. de contr. c. 6. n. 61. Canisius de usur. c. 17. n. 8. Secacia de commerc. q. 1. n. 204. Felicias l. 1. de cens. 8. n. 4. Duard. q. ult. proëm. n. 108. & 1. q. 2. n. 29. Laym. l. 3. c. 18. tr. 1. Joan. Medin. c. de restit. q. 2. de cens. Ant. Gail. l. 2. observat. pract. observ. 7. n. 13. Castr. Pal. disp. 6. de just. p. 11. Gerlinoz. 2. opusc. de contr. in 3. p. Major in 4. d. 3. q. 44. Gabriel ibidem q. 12. a. 1. concl. 1. Gibal. c. 6. a. 7. Leotard. q. 48. n. 9. Salas dub. 3. n. 2. ubi 10. allegat Gibal. & Leotard. practicos dedere: adde Sav. verò *Cens. n. 10.* Bulembaum dub. 9. n. 2. Gibal. in iud. ferit, hunc censum approbatum fuisse à Doctore Concilii Constant. Scio plures Doctores refragantur Navarr. Host. Innocent. Joan. Andr. Ancharan. Butri. Zabarell. Panorm. Censum, Tufsch. Pachin. Lopez, R. bell. Molin. Lugo; sed ut dicam, quod est, antiqui illi personalem illum damnarunt, vi censuarii non solvens, in servitutem redigi potuit ac vendi, &c. sed de illo non agimus; si enim nihil habeat, unde solvat, liberum esse volumus. Et verò personales obligationes jam olim usitate fuerunt; & si aliquis huiusmodi obligationem sponte solvere potest, cur non eam accepto pretio vendere?

196. **PITHANOPH.** Nonnulli dicunt, obligationem illam esse effectum formalem huius contractus, ac proinde per illum emi non posse.

197. **ANTIM.** Emitur jus exigendi pensionem, et quo resultat obligatio in censuario; ac proinde dici potest, quod etiam obligatio ematur; nec in hoc contractu, singularis est difficultas; nempe ex omni contractu venditionis, oritur obligatio in vendente tradendi rem, &c. nec obstat, obligationem ex contractu sequi, & per contractum emi, tanquam illius effectum, non quidem formalem, sed moralem effectum; sic acquiri dominium alicujus rei, per contractum donationis, seu venditionis; oritur enim vel transfertur in me, per illum contractum; sed hic habere diutius, tricare est.

198. **PITHAN.** Sed si persona non sit fructifera, & est, & bonis careat, & arte, an poterit constituere censum.

199. **ANTIM.** Si supponatur nihil prorsus habere, vel habere posse, quo censum solvat, frustra certe ab illa & stultè censum emis.

200. **PITHAN.** Quid verò emitur in hoc censu; in hoc enim Doctores minimè conveniunt.

201. **ANTIM.** Suppono, contractum illum, quem supra innominatum dixi, quem tamen censum personalem dici à me voluisti; in hoc non emitur ipsa pensio propriè loquendo, nec enim pecunia emitur, sed ipsum jus ad pensionem; nec obstat, fieri posse, ut summa pensionum sit major pretio dato, quod censu omni venditioni competit.

202. **PITHANOPH.** Pecunia per se sterilis est, quomodo ergo fructum facit?

203. **ANTIM.** Utilis est ad emendum, quis hoc negat? hic autem est vera emptio; scilicet, juris ad pensionem: itaque non est dubium, quia census personalis, sive perpetuus, sive à venditore dumtaxat redimibilis, sive ejusdem venditoris, vel emptoris morte redimibilis.

minutus, iustus ac licitus sit, seclusa tamen lege
posita, nam per Bullam Pi V. cuius supra mentio-
nem feci, prohibitus fuit.

209. PITHAN. At quid censet de personali utrimque
redimibili, seclusa scilicet lege positiva.

210. ANTIM. Censio, usufructus est, ut jam à me
superius demonstratum est; nempe est verum mutuum,
sive demum tectum; quia, ut dixi, mutuator ac-
cusatus repetendi sortem, præfixo tempore, cum
quodam idem sit in censu personali, utrimque redi-
mibili, nihil enim aliud censu ista retinet.

211. PITHANOPH. Per te mihi liceat, aliqua bre-
viter proponere, quæ mihi negotiorum facillime; &
præterea, de monte pietatis, quem haud dubie
vultis, in solamen pauperum, licet aliquid ac-
cipere pro alimentis & stipendiis ministrorum, &
alioquin, unum tamen circa hoc, scire velim; de-
putat aliquis mille scuta in illo monte; ubi deinde
reperit, qui solvitur in auro, ita tamen, ut omnia simul
numismata appendantur, & quod ad iustum pondus
in tota summa desideratur, deinde suppleatur; inde
sors accedit, ut creditor, qui accipit pecuniam, non
modicam jacturam patiatur; nempe quidquid singu-
la summa excelsus iusti ponderis est, inutile est
creditor; quicquid vero iusti ponderis deficiat, ipsi
suppletur; edigitur minister, qui solvunt, suppleant
quod deficit ponderis aliquorum numismatum,
scilicet aliorum gaudentes; creditor vero, cui solvi-
tur, excelsus non gaudet, & defectum sentit; dicam
quid loquor, modum istum nunquam probavi.

212. ANTIM. Idem prorsus tecum sentio; mera est
injustitia in his, pulchre colore: nec credo, eos, qui
presunt, non mandavisse; alioquin viri sapientissi-
mi & æquissimi non erant ferrent; ne huius facti ini-
quitas ullo modo excusari potest; supponamus enim,
Titum 1000 numismata deposuisse in monte; quo-
rum 500 deficiant mille granis, singula scilicet duo-
bus, & 500 excedant iustum pondus, 1000 granis,
singula scilicet 2. haud dubie minister montis exigit
à Titio præsum mille granorum, scilicet 25 scuta, ut
de quibus de rogatum 1000 numismatum depositio-
nem, ubi vero Titus deinde repetit depositam pecu-
niam, supponamus eandem omnino pecuniam à mi-
nistro reddi; totam hic summam simul appenderet, &
iustum pondus inveniet; excelsus enim quingento-
rum præponderantium compensat defectum quin-
gentorum deficientium; sic autem minister 25 scuta
exigit, quo amabo titulos nullo sanè, ac proinde in-
iuste, & contra leges depositi; nec enim pro mer-
cedis stipendio illud accipit, cum aliunde stipen-
dium accipiat; immo cum simul appenderet totam sum-
mam, à solo labore se liberat, singula numismata
secula appendendi: nemo igitur, meo iudicio, fa-
ctum illud ab iniustitia liberet.

213. PITHANOPH. Aliud est, quod fieri solet, in
monibus ecclesiis à Principe, qui sunt veri census
sunt in redditibus, seu vectigalibus publicis, vel
sunt in censibus Principis; ac proinde in eisdem legibus
constat, quibus aliis censibus hoc autem fieri solet;
census indicit censu istis extractionem, vel red-
dendum censum à se faciendam; & quia initio
singula loca montium sunt 100 scutorum, quibus e-
xactio ad 5, aut 4 annus, eodem pretio se redimere
possunt, sed hæc pecuniam non solvat; est enim mera
exactione facta, seu potius ficta, fingit, novam ere-
ctionem, seu constitutionem montis, vel census, ven-
dingula loca 15, vel 10. unde à singulis mon-
tibus 15, vel 10, ubi tamen deinde redimet, red-
dimetur 100.

209. ANTIM. Miror hæc à te proponi, quasi ali-
quis sit dubio locus; aperta est iniquitas, quæ vel
ex eo constat, quod defuit pecunia ad redemptio-
nem indicitam, & hoc nemo nescit; immò hoc fit,
ut nova pecunia corradatur; si enim singulis pecu-
nia solvatur, ac deinde censurarius dicat, se novum
censum instituere, in quo vendit jus ad quatuor an-
nuum 110. vel 115, tantundem redditurus, ubi censum
illum redimet; nullus esset in hoc casu fraudi, dolo,
vel facto locus; sed ut nemo nescit, alio modo se res
habet, nec serio censum redimere volunt, sed fictè,
ut scilicet hoc ficto nomine, novum lucrum acqui-
rant, in maximum censuratarum detrimentum; ne-
que res parvi momenti est, cum aliquando acciderit,
ut censurarius, hac arte, intra paucas horas, 50 num-
morum milia lucratus sit; quæ conscientia, videt
ipse, & is, qui ipse est auctor, ut hoc faciat: accedit,
quod cum maxima pars locorum, ut vocant, sit ob-
stricta vinculo, hæc non potest extrahi, sed necesse
est, ibidem cum jactura decimæ partis collocanda est.
Quantum inde locis piis detrimenti proveniat, facile
intelligit, quisquis rem istam capiet.

210. PITHANOPH. Antequam huic congressui
finem imponamus, nonnulla de promissione tra-
ctata, simplici, non jurata, nec stipulata, nec insti-
tuto publico firmata, ex te queram; & primo qui-
dem, quid sit ipsa promissio; nempe aliqui actum
intellectus esse dicunt, alii voluntatis, alii utriusque;
alii sola exteriori expressione contenti, nihil aliud ad
constituendam promissionis naturam desiderant;
hæc sunt merè speculativa, & ad rem moralem parum
conducunt, sed curiositati meæ aliquid facile in-
dulgebis.

211. ANTIM. Primo intuitu, ita res se habere vi-
detur; ac credi vix potest, quantum ad doctrinam mor-
rum, & decidendas quæstiones morales, res ista con-
ferat; sic ex definitione usurae, vel simoniae, recte col-
ligimus, pactum hoc, vel illud, usurarium esse, vel si-
moniacum; immò nisi huiusmodi actuum definitio-
nes supponamus, nos semper in incertum ferri, nec
esse est; itaque, licet illa tua quæstio merè speculativa
esset, videatur, ad praxim tamen valde pertinere; sed de
qua promissione queris?

212. PITHAN. De illa præsertim, quæ sit homini,
nempe illa, quæ Deo fit, singularem obligationem
importat.

213. ANTIM. Distinguendum est propositum à
promissione; illud est præsens voluntas alicujus rei
imposterum, sive faciendæ, sive omittendæ; unde
proprie loquendo propositum non est ad alterum;
sic propono abstinere à tali vitio, vel talis virtutis
actum ponere; equidem objectum ipsum propositi
potest esse ad alterum; sic propono dare elemosy-
nam pauperi; hoc tamen ad rationem propositi nullo
modo pertinet; ac promissio secus se habet, est enim
actus ad alterum, cum intelligi non possit, ipsum pro-
mittere, nisi sit respectu alicujus, cui promittitur; si
enim promittis, alteri promittis.

214. PITHANOPH. Quid porro est illud promittere,
an forte est alteri dicere, faciam hoc, vel illud?

215. ANTIM. Minime verò; quia cum propositum
ipsum non sit promissio, ita nec expressio exte-
rior ipsius propositi, promissio censenda est; equidem
expressio ipsa, v. g. loquutio est ad alterum; si enim
loqueris, alteri loqueris. & si aliquid dicis, alteri di-
cis; v. g. facto interiore proposito dandi elemo-
synam, dicere potes alteri, faciam eras v. g. elemo-
synam.

216. PITHANOPH. At si hoc dicam illi, cui pro-
pono

pono dare eleemosynam, sub hac v. g. formula, *dabo tibi eleemosynam.*

217. *ANTIM.* Non propterea promissio est, sed mera manifestatio voluntatis dandi eleemosynam, si ve illi fiat, cui volo dare eleemosynam, si ve alteri; non diffiteor tamen, pro diversa mente, vel intentione loquentis, eadem formulâ diversum actum significari; v. g. prædicta illa potest esse merè enunciativa, & expressiva simplicis voluntatis, quam habeo, faciendi eleemosynam; ita ut hæc propositio, *dabo tibi eleemosynam*, æquipollet huic, *significo tibi, me habere propositum, seu voluntatem dandi tibi eleemosynam*; potest etiam esse promissiva, & suo modo obligatoria, ita ut æquipollet huic, *promitto tibi, quod dabo tibi eleemosynam*; illud autem *promitto*, æquipollet huic, aut aliis similibus, *obligo tibi fidem meam*; do tibi fidem meam, oppignoro tibi fidem meam; nempe omnis promissio importat fidem promittentis oppignoratam illi, cui rem promittit; hinc si ille promissus non stet, fidem suam violasse dicitur; hinc promissio saltem ad fidelitatem obligat, & is, qui fidem datam non servat, infidelis iure dicitur.

218. *PITHANOPH.* Cum Vaque igitur convenis, qui vult, promissionem nihil aliud esse, quam enunciationem, vel affirmationem alicujus rei in futurum faciendæ, alteri factâ, in cuius gratiâ res faciendæ est.

219. *ANTIM.* Immo maxime ab illa opinione alienus sum; sic enim promissio nullo modo differret ab expressione propositi facti; sic votum emitteremus, quotiescumque in oratione deo dicimus, bone deus, volo abstinere in posterum ab omni peccato; sic D. Petrus votum emisisset, cum Christo dixit, non tenebabo; denique, perspicuum est, expressionem propositi omnino differre à promissione; immò cum Pater Vaquez & illius sequax Turrianus velint, in promissione fidem promittentis dari alteri, cui promittitur, ac proinde prædictam affirmationem non esse promissionem, nisi insinuetur eidem, in cuius gratiam res faciendæ est; non est idem simpliciter affirmare aliquid alteri, & fidem dare, vel oppignorare; nempe fides data obligationem importat rem ipsam faciendi; obligationem, inquam, saltem fidelitatis; ita ut promittens illam omittere non possit, nisi infidelis censeatur; at simplex affirmatio nullo modo obligat, nisi ad veracitatem; ille autem verax est, qui præter mentem non loquitur; v. g. proposui dare eleemosynam, facio hanc propositionem, dabo tibi eleemosynam, verax sum, si eo tempore, quo facio illam propositionem, reverè animum habeo faciendi eleemosynam; & licet deinde mutem, propter justam causam, hoc sanè veracitati loquentis, & veritati formali propositionis nequidquam obest.

220. *PITHANOPH.* Si ergo, dum dico alteri, *dabo tibi eleemosynam*, abest animus me obligandi, abest etiam animus promittendi; igitur est mera expressio propositi, non promissio, contra mentem Vaquez; hinc promittere alteri, est fidem suam alteri dare & oppignorare, ac sese illi obligare, saltem ex fidelitate; sed velim scire, quis actus ille sit, intellectus scilicet, an voluntatis, an utriusque, an verò insinuat & expressio illa, de qua supra, nec sanè parum negotii hæc mihi facessunt.

221. *ANTIM.* Promissio primo loco dicit voluntatem se obligandi, saltem ex fidelitate; utrùm verò dicat voluntatem id faciendi, ad quod faciendum, promittens se obligat, nonnulli sibi persuaserunt, sed omnino perperam; nempe fieri potest, ut quis velit se obligare ad id faciendum, licet non habeat voluntatem id faciendi; unde mentimur quidem, cum dicit, hoc

faciam; quia præter animum faciendi, hoc dicit, promittit tamen, quia se obligat; promissio igitur primo loco dicit voluntatem se obligandi, si ve ad aliam voluntas id ipsum faciendi, si ve ablit; nec proprie dicitur, eundem esse animum promittendi, cum animo se obligandi; quia voluntas promittendi dicit quidem voluntatem se obligandi, sine qua non potest esse promissio, non est tamen ipsa voluntas se obligandi, quam dicit in objecto; nempe promissio includit ipsam voluntatem se obligandi, & voluntas promittendi habet ipsam promissionem pro objecto; igitur & voluntatem se obligandi, quæ in ipsa promissione includitur; igitur voluntas se obligandi distinguitur à voluntate promittendi.

222. *PITHAN.* Quid porò aliud dicit promissio, si enim Deo sit, expressione externa non indiget, sed solo actu voluntatis.

223. *ANTIM.* Aliud est actu se obligare, aliud velle obligare se; si aliud est actu ligari, & velle ligari, promissio igitur præter voluntatem se obligandi, dicitur etiam illum promittentis, *obligo me*; id est, impono mihi hoc onus, hanc obligationem; quis porò sit illi actus voluntatis, an intellectus, non ita facile quis discernat; & verò non videtur esse actus intellectus, licet enim promittens, qui se obligat, id cognoscit hæc cognitio non potest dici actus ille, quo promittens se obligat; & quamvis dicat, me obligo, & hoc nunciet, per id tamen se non obligat, sed hoc aliter significat, cui se obligat; ille igitur actus non est intellectus; non videtur etiam esse voluntatis, quia aliud est velle se obligare, & re ipsa obligare se; dico tamen esse voluntatis; voluntas enim dum agit, non semper dicitur velle, aut nolle, sed amare, odisse, sperare, gaudere, &c. ille est igitur actus voluntatis, quo hæc dirigit prædictam obligationem, quam vult ad alterum, cui se obligat; ut enim per amorem, volo bonum amico; ita per hunc actum, volo talem obligationem, eamque mihi impono, in ordine ad alterum, cui voluntas sese obligat; illa autem directio, voluntatis est, non intellectus, qui ut exprimat actum voluntatis, sic dicit, me tibi obligo ad hoc, vel illud, pro te faciendum; sed hæc intellectus expressio supponit objectum illud, quod exprimit, actum scilicet illum, quo promittens se obligat.

224. *PITHAN.* Hæc expressio etiam à nobis adhibetur, cum Deo aliquid promittimus; vix enim, ac ne vix quidem res aliter fieri potest; immò nullo modo expressio addit; nescimus, talem actum voluntatis existere; conare quæso pro viribus Deo aliquid promittere, seu vovere, & statim probabis in te huiusmodi expressiones, *voveo Deo, promitto Deo* hoc vel illud; Angeli fortè alium modum adhibent, at mortalishomo ita se habet.

225. *ANTIM.* Rectè omnino, alterius institui res esset; neque id discutere vacat: quidquid sit, actus ille internus, quo me obligo Deo, si ve cum ipsa intellectu expressione, vel enunciatione conjunctum sit, si ve non conjunctum, veram promissionem constituit.

PITHANOPH. At si promittas homini, potest fieri, ut promissio per solum actum internum constituitur; & verò si sufficit actus internus, ut promittas Deo, cur amabò non sufficiet, ut homini promittas?

226. *ANTIM.* Per merum actum internum, nemo alteri sese obligat, igitur neque promittit, ut cenient communiter Doctores, Molin. tom. 2. d. 266. Sanchez. l. 1. de Matr. d. 3. Vafq. d. 4. de Matr. c. 4. n. 38. Lellio c. 18. dub. 3. Turrian. d. 64. dub. 2. Delugo disp. 3.

237. PITHANOP. Hoc ipsum est quod quaero, quam præcisè intentionem obligandi se solita verba importent, *hoc tibi promitto*.

238. ANTIM. Si absit omne iuramentum, & instrumentum, probabilissimum mihi videtur, his verbis, intentione duntaxat obligandi se, ex fidelitate importari; immo si correctus v. promissio n. i. vult, deesse ut plurimum animum se obligandi; quod revera dare non possum, alioquin non esset promissio; non negari tamen, deesse animum se obligandi absolute, licet non desit animum se obligandi conditionate; ita ut promittens subintelligat, nisi propter justam aliquam rationem mutetur; v. g. promissi Paulo, aliquid ejus gratia me facturum esse; justa causa me deinde distrahit, ne faciam id, quod promiseram, totum id subintellectum fuisse censetur; hoc autem, ut credo, Pater Sa dicere voluit: immo si forte quemlibet promittentem interroges, utrum hanc intentionem habeat, haud aliter respondebit.

239. PITHANOP. At si adsit iuramentum, vel instrumentum promissionis.

240. ANTIM. Tunc revera signum est, adesse animum gravioris & strictioris obligationis; nec enim levis obligatio iuramento, aut instrumento, nisi stultè firmetur; sic nisi gravis ratio, aut necessitas urgeat, ea quæ dicimus, iuramento confirmare non debemus.

241. PITHANOPH. Putasne, graviorem illam & strictiorem obligationem esse iustitiæ?

242. ANTIM. Ut plurimum, iustitiæ est; nam stricta obligatio unius supponit strictum jus alterius, quod revera iustitiæ est; dixi ut plurimum, quia non video, cur aliquis ex iustitiâ obligari nolit, sed tantum ex fidelitate, licet iuramento gravem obligationem inducat; ut enim veracitatis gratia sæpe juramus, cur pro fidelitatis jure tuendo jurare non possumus?

243. PITHAN. Implicat in adjecto, ut ajunt, cum enim omnis stricta obligatio sit iustitiæ, eo ipso quod promittens se graviter obligat, ex iustitiâ se obligare censendus est.

244. ANTIM. Quisquis se obligat graviter & strictè vi promissionis, se obligat ex iustitiâ; secus verò, quisquis se obligat graviter vi iuramenti; unde in casu proposito, se obligat quidem graviter, non tamen vi promissionis; quia supponitur, quod promittens habeat tantum animum se obligandi ex fidelitate, sed vi iuramenti additi, sine quo levis duntaxat obligatio restaret; sic qui aliquid asserit, habet tantum obligationem levem conformandi verba cum mente; ad id enim loquentem obligat veracitas, tum ad convictum humanum, in quo scilicet homines sibi invicem fidem habent, tum etiam ex natura rei, cum verba instituta sint ad significandos interiores mentis conceptus; secluso igitur damno proximi, veracitas obligationem levem importat; idem prorsus de obligatione illa dicendum est, quam fidelitas importat; nempe societas humana id postulat, ut fides data servetur, idque ex natura rei, ut scilicet dicta factis sint conformia; ut autem accedere potest iuramentum obligationi levi ex veracitate, ita & accidere potest obligationi levi ex fidelitate, & tunc in utroque casu, gravis obligatio resultat, sed vi iuramenti.

245. PITHAN. Igitur promissio ex genere suo præcisè, secluso iuramento, & instrumento non obligat sub mortali; quia scilicet gravem obligationem non affert; levis enim obligatio non est sub mortali.

246. ANTIM. Unum addere debueras, nam si promittens velit se obligare graviter, ac proinde ex iustitiâ, tunc revera obligatur sub mortali; hoc autem ex illius animo & intentione petendum est.

247. PITHANOP. Sed quonam pacto cognoscitur, utrum illum animum habeat?

248. ANTIM. En tria signa; primum est, si iuramentum adhibeat, tunc enim censetur habere animum se graviter obligandi; licet enim hæc obligatio gravis ab ipso duntaxat iuramento procedere possit, præsumitur tamen in foro externo ad fuisse animum se obligandi graviter; unde iuramentum signum est obligationis gravis.

249. PITHANOPH. At si habeat tantum animum obligandi ex fidelitate, licet deinde juret.

250. ANTIM. Imprudenter dubio procul segetur; quia tunc in foro externo, præsumitur obligatio gravis ex iustitiâ iuramento firmata; licet in foro interno non obligetur ex iustitiâ, ac proinde restituere non teneatur, cum promissarius ad rem promissam non acquirat nisi præsumptum; cum autem sciant homines, præsumi obligationem gravem ex iustitiâ, quando firmatur promissio iuramento, ideo iuramentum non adhibent, nisi quando habent animum obligandi ex iustitiâ.

251. PITHANOP. Libenter audiam alia duo signa, de hoc enim jam satis constat.

252. ANTIM. Secundum signum est, si publicum instrumentum adhibeatur; cum enim vi huius promissarius ius strictum acquirat, in promittente obligatio gravis esse censetur; unde quisquis talis obligat, ut publico instrumento obligationem illam firmari velit, graviter se obligare intendit.

253. PITHANOPH. Idem opinor, de stipulatione dicendum esse putas, quia secundum iura, hæc tribuit actionem promissario adversus promittentem, ad rem promissam exigendam.

254. ANTIM. Non ita, ut putas, facile concederim, est enim stipulatio, id est formula illa, qua promissarius sic interrogat, promittis? & alter respondet, promitto, est inquam formula illa signum satis æquivocum; quia cum illa animus se obligandi stipulatio sine conjunctis non est, ac proinde formula illa ad obligationem gravem non sufficit; & licet tribuat actionem in foro externo, non tamen ex illa tantum iudex pronunciat, sed ex aliis præsumptionibus; immo ex natura rei omnis promissio ius promissario exigendi promissam etiam in iudicio; sed leges actionem illam non admittunt, nisi promissioni stipulatio accesserit; quamquam ut in hac sola non sufficit, ad hoc ut iudex causam promissario adjudicet, sed aliis ducitur rationibus, ut quibus, promittens habuisse animum graviter se obligandi præsumitur.

255. PITHAN. Quodnam erit tandem tertium signum obligationis gravis, nec enim aliud in mente venit.

256. ANTIM. Si Promittens exprimat gravem illam obligationem, hac vel alia formula, hoc tibi promitto, ac me graviter obligo, seu me obligo ex iustitiâ, vel sub peccato mortali; tunc tamen dubie contrahit gravem illam obligationem; cum enim hæc verba strictam illam & gravem obligationem significant, propriè & sine ambiguitate, quotiescumque ponuntur, ab animo graviter se obligandi profecta esse censentur.

276. ANTIM. Esto; sed utrumque leve est, ne
D d 2 ind

inde gravis obligatio resultat.

277. PITHANOP. Si autem absit animus exequendi promissa.

278. ANTIM. Modò adsit animus se obligandi, erit valida promissio, sed cum mendacio conjuncta, ut jam supra dictum est; dixi, modò adsit animus se obligandi; si enim hic deest, nulla est promissio, ut constat ex dictis; nec enim repetere vacat.

279. PITHANOP. At si dubitet promissor de promissione.

280. ANTIM. De hac controversia jam actum est in secunda dissertatione, quare paucis illam decido, propositis scilicet diversis statibus questionis. 1. Si promissor reverà dubitat de ipsa promissione, an reverà illam fecerit, tunc non obligat promissio; quia promissio dubia obligationem tantum dubiam parit, sed hæc solutionem certam minimè postulat; hoc enim principium certum est, quod certus affectus certam causam supponat. 2. Si dubitat de animo se obligandi ex iustitia, licet de promissione exterius facta certus sit, vel prudenter dubitat, vel imprudenter; prudenter dubitat, si habeat aliquam iustam causam & rationem dubitandi.

281. PITHANOP. Quanam esse possunt iustæ rationes dubitandi, nam eas quisque ad libitum fingere poterit.

282. ANTIM. Non desunt hujusmodi rationes. 1. Si promissor ut plurimum in hujusmodi promissionibus gratuitis, live instrumento & juramento solutus sit non habere animum se obligandi graviter; 2. si recorderetur, se ita fuisse affectum eo tempore, quo promissit, ut hæc affectio animum se obligandi graviter, ut plurimum excludat; 3. si modò judicet, se in hujusmodi circumstantiis minimè habiturum animum se obligandi; 4. si verba illa quibus promissionem expresse, minorem sensum habere possint, ita ut animum se obligandi non importent necessariò; 5. Si rogatus de juramento, vel instrumento publico, id recusavit; vides quam multæ sunt rationes, quibus promissor inductus prudenter dubitare potest.

283. PITHAN. Sed quid inde? demus primò, quod prudenter dubitet, deinde quod imprudenter.

284. ANTIM. Si prudenter dubitat de animo se obligandi, prudenter dubitat de validitate promissionis; igitur de obligatione; igitur obligatio dubia est & talis prudenter judicatur; igitur certum est, dubiam esse; sed dubia obligatio certam solutionem non postulat; si verò imprudenter dubitat, certum est, quod nullam rationem habet dubitandi, igitur non est dubium probabile, id est nulla ratio probabilis dubio suffragatur; igitur oppositum certum est: & verò cum promissio illa externa signum sit & effectus intentionis internæ & animi se obligandi, v.g. cum quis dicit, *obligo me quantum possum me obligare*, nisi probabiliter judicem, aliam fuisse intentionem, ex qua promissio illa exterior prodierit, certum est moraliter, animum se obligandi non deuisse, ex quo scilicet promissio illa ortum duxerit; sic quando promissor se obligat cum juramento, vel instrumento, nec ullam rationem habet dubitandi, an prædictus animus ad fuerit, certò judicare debet, ad fuisse; ita enim homines se gerunt in omnibus aliis actibus externis, qui supponunt internos, etiam in rebus maximi momenti, v.g. in administratione sacramentorum.

285. PITHANOP. Hæc ratio mihi satis ardet;

sed si dubitat de perfecta deliberatione, vel libertate, aut certè de acceptance promissarii.

286. ANTIM. Attigisti tertium & quartum statum questionis; pro quibus eodem modo respondes, quod si reverà prudenter dubitat, id est, si dubium illud prudenter ratione nititur, promissio non obligat; secus verò, si imprudenter; rationes autem dubitandi pro tertio statu multæ sunt. 1. si vino madidus erat; 2. si vehementi passione perturbatus; 3. Si aliquid à promissario ardentè expetebat; 4. Si servilis & inconstantioris sit indolis; 5. Si fortè idem non est sui compos; multæ item pro quarto statu; 1. Si promissarius signo aliquo significavit, se id minimè curare; 2. Si præsens omnino siluit; 3. Si expresse rejectit, saltem ad urbanitatem; &c.

287. PITHANOP. Multi sunt qui præsumptionibus fori externi adhaerent; ita ut velint, obligationem esse in foro interno, in iis omnibus casibus, in quibus forum externum obligaret.

288. ANTIM. Varias præsumptiones forum externum adhibet in hujusmodi promissionibus, tum in favorem promissarii, tum in favorem promittentis: 1. cum verba sint naturaliter signa intentionis, nullus præsumitur dicere, quod in animo non habet; 2. cum de promissione constat, præsumitur est pro obligatione, nisi expresse apponatur negatio; 3. qualitas quæ à natura in est, semper in esse præsumitur; igitur actio exterior præsumitur habere intentionem illam internam, ex qua naturaliter ortum dicitur; 4. nemo præsumitur fidè agere, si actio exterior est levitas; 5. Ellet delictum, quod non præsumitur, nil probetur. In favorem Promissoris forum externum habet etiam præsumptiones. 1. Si verba in aliquo sensu ita accipi possint, ut non significent gravem obligationem, non præsumitur gravis obligatio; 2. Qui sponte se obligat, præsumitur minimè se obligare; 3. Qui multa promittit, & sæpe promissis non stat, præsumitur non habere animum se obligandi graviter; 4. pro libertate totum id præsumitur, quod præsumi potest, & minimum, pro obligatione; 5. ut censeatur valida promissio in foro externo, præter stipulationem & acceptance non requiritur, ut exprimat causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur promissio errore, vel joco, vel saltem sine gravi obligatione facta, ita Busembaum num. 2. Trullench. l. 7. c. 16. d. 6. qui citat Covarr. & Villalob. omnia alias.

289. PITHAN. An forte credis, in foro interno, juxta hujusmodi præsumptiones procedendum esse.

290. ANTIM. Minimè sanè; nam etiam si certus sit promissor de animo fecto, præsumitur tamen se non promississe; præsumptiones igitur maximè servantur in foro externo, at vix forum internum iisdem itare potest. quia variæ sunt & invicem contrariæ, idem dico de decisionibus Rotæ, aliisque hujusmodi præsumptionibus humanis decretis. 2. quia multæ sunt alia, quæ considerari debent; v.g. an promissio sit prodiga, an propter malum finem, an inducens ad peccatum, &c. 3. quia in foro conscientie illa regula quam supra præscripsi sufficere videtur, ex qua hoc universale corollarium deduco; si quis ita dubius est, ut prudenter dubitet, non tenetur; secus verò si imprudenter; prudenter autem dubitat, si dubium probabili ratione nitatur; est verò probabilis dubii ratio, cum ratio est pro utraque parte dubii, vel pro neutra; at si pro altera tantum, imprudens est, hæc porro ex dictis facillè intelliguntur.

330. PITHANOP. Excidit tibi opinor alia regula, quae doctores, praeterim neoterici saepe adhibent, scilicet possessione petita; nempe melior est concursus possidentis; unde si in dubio, possessio est probata, seu dubitante, non obligatur; si verò est probata, vel promissione, obligatur.

331. ANTIM. Profectò non exciderat, sed non hanc regulam, quæ licet in re iustitiae, optima sit, quando agitur de jure litigantium, is enim, qui rem possidet, habundè jus probabile habet, praefereendus est illi tamen materia, istam regulam non admittit, quia illius antiqui non meminerunt; tum quia temporis est loquendi modus, si dicamus, possessionem esse penes votum, vel promissionem; quia verò votum possidere possit aliquid; liberum autem legendi modum relinquo, improprium cur sequi me cogis.

332. PITHANOP. Satis est, si nem tandem huic congruimus, in proximè sequenti, nisi aliter judicemus de simonia, v. g. utrum simoniacum permutacionem pretii essentialiter, ut ajunt includat, an utrum simoniacum, quæ est tantum juris humani, genus subiacet, & de regularibus officiis, utrumque permutacionem simoniacam censenda, ac de aliis huiusmodi; sed rem hanc uno congressu terminari desidero.

333. ANTIM. Permelicet; interim, si mea audis, ut pariter accedat, legere poteris Suarem, Lessium, Gibalinum de simonia;

334. PITHANOP. Gratias habeo, quod fontes indicat; inde bene instructor adero; vale, mi Antime, Deus te divitiolum servet.

335. ANTIM. Te quoque sospitet, bene vale.

DIALOGUS XV.

IN QVO

Alquot de simonia controversiæ
discutiuntur.

PITHANOP. Partem absuit, Antime, quin de permutacione huic congressui argumentum renunciet, venirem; ad te, ut aliud quidpiam assequer, ut tamen tibi molestus essem, sustinui, ægrè quidem, ut in, novè loquar.

ANTIM. Quam obrem verò? an fortè materia permutacionis tui timui? ego certe copiam timui, quam tuum congressus complecti possit.

PITHANOP. Id causæ non fuit; sciebam enim, materiam esse; sed ubi primum legi eruditissimam tractationem, quam Gibalinus vester de simonia conscripsit & in lucem dedit, resita clara & replicata mihi visa est, ut nullus nodus amplius ostendendus, nulla controversia discutienda restare videretur.

ANTIM. Itane verò? beati me, charissimum tempore, ne quid dissimulem, illa eadem tractationem, quæ eam summopere laudem, nondum omnino tenebras excussit tibi hoc incumbit, ut mecum quandoquidem rem hanc perspicua & indu-

5. PITHANOP. Ludis, Antime; Discipulus Magistrum non docet; miror tamen, quidnam adeò difficile, obscurum & implicatum in re simoniae tibi occurrat; constat enim de natura & essentia simoniae, quæ una definitione explicatur; est autem vulgata definitio, quam Summistæ omnes, Theologi & Juris canonici Doctores unanimi consensu admittunt, glossa. 1. q. 1. & alibi illam his verbis tradit; simonia est studiosa voluntas, vel cupiditas emendi vel vendendi aliquid spirituale; dicitur studiosa voluntas, id est deliberata; emendi, vel vendendi, venditione scilicet latè sumpta, pro omni permutatione, seu contractu quolibet non gratuito; addunt communiter Doctores pretio temporali, majoris explicationis gratia, quod prudenter factum esse, crediderim, ne permutatio illa, quæ datur spirituale pro spirituali, simonia dicatur.

6. ANTIM. Prudenter omnino ab iis additum crediderim, si enim glossa citatam sequutus, non addas clausulam illam pretio temporali, inde sequeretur, omnem permutationem, pactionem onerosam, non gratuita factam, qua spirituale datur, sive pro temporali, sive pro spirituali, esse simoniacam, quod tamen plerique omnes non concedent; loquor enim de simonia contra jus divinum; nam si spirituale datur pro spirituali, non est simonia; ita Victoria relect. de simon. num. 17. Innoc. in cap. quæsitum D. Thom. in 4. d. 25. q. 3. a. 3. ad 8. Sot. lib. 9. quæst. 5. a. 2. Durand. d. 25. q. 5. num. 9. Suar. lib. de simon. cap. 30. num. 5. ubi citat præter adductos Covarr. Argentin. Less. l. 2. c. 35. dub. 3. num. 22. Gibalin. de Simon. quæst. 13. n. 2. Sa verb. Simonia n. 2. Busenbaum l. 3. tract. 1. cap. 2. dub. 2. n. 5. ubi citat Layman; addere possem quot-

quot ego legi, præter Ricardum, Paludan. Adrian. citatos à Lessio & Gibalino; nec multa ratio deest; nam 1. dari potest aliqua proportio inter res ejusdem generis; 2. quia hæc permutatio nullam irreverentiam continet; 3. communis usus accedit; sic enim rosaria pro rosariis, missæ pro missis, & mutua in sacris functionibus operæ commutantur; 4. nemo negat de licentia Romani Pontificis, beneficium cum beneficio permutari posse; idque multiplici jure constat; immo & auctoritate Episcopi, igitur hæc permutatio jure divino, vel naturali prohibita non est.

7. PITHANOP. Ex hoc capite, ea quæ dicis, maximè impugnari mihi videntur; nemo enim nescit, permutationem beneficiorum simoniacam esse, ut expressè declaratur in cap. quæsitum de rerum permutatione, ubi omnis pactio circa spiritualia, aut spiritualibus annexa, declaratur simoniaca, item cap. majoribus de præbend. & alibi passim;

8. ANTIM. Aut meus codex mendum continet, aut certè textus citatus non ita se habet, sic enim lego, teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus labem semper continet simonia; tu verò legis cum Gibalin. num. 5. omnis pactio. & verò permutatio beneficiorum de jure illicita est, nisi de licentia superiorum fiat, d. cap. quæsitum & cap. cum olim, eodem tit. Unde deduco, esse tantum simoniam contra jus ecclesiasticum, non verò contra jus divinum; dixi autem expressè supra, hic agi de simonia contra jus divinum.

9. PITHANOP. Multa sane occurrunt, quæ reponam;

De 3

nam;